

BOSNA I HERCEGOVINA
Ministarstvo komunikacija i prometa
Direkcija za civilno zrakoplovstvo

A

C

D

H

B

**PRAVILNIK O UVJETIMA I NAČINU
IZDAVANJA POTVRDE ZA PRUŽANJE
USLUGA IZ VAZDUHA**

BHDCA

Datum: 12. mart 2007.g.
Referentni broj: 02-292.4-231-1/07
Jezik: bosanski

Na osnovu člana 16. i 61. stav (1) Zakona o upravi ("Službeni glasnik BiH", broj 32/02), člana 6. stav (1), člana 7. stav (2) i člana 11. stav (3) Zakona o vazduhoplovstvu Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 2/04), generalni direktor Direkcije za civilno vazduhoplovstvo Bosne i Hercegovine donosi

PRAVILNIK

O UVJETIMA I NAČINU IZDAVANJA POTVRDE ZA PRUŽANJE USLUGA IZ VAZDUHA

DIO PRVI - OPĆE ODREDBE

Član 1.

(Predmet)

Ovim Pravilnikom se propisuju opća pravila, uvjeti i način izdavanja, izmjena, dopuna i obnavljanja potvrde za pružanje usluga iz vazduha kao i druga pitanja od značaja za pružanje usluga iz vazduha.

Član 2.

(Primjenjivost)

(1) Ovaj Pravilnik se primjenjuje na operacije pružanja usluga iz vazduha koje se obavljaju za nadoknadu ili najam, a koje se:

- a) vrše sa civilnim vazduhoplovom upisanim u Registar vazduhoplova Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: BiH), odnosno sa vazduhoplovom upisanim u registar druge države i ako je izvršen prenos operativne kontrole u skladu sa članom 83. bis Čikaške konvencije;
- b) vrše od strane nosioca potvrde za pružanje usluga iz vazduha koji ima poslovno sjedište u BiH;
- c) vrše unutar teritorijalnog suvereniteta BiH.

(2) Odredbe ovog Pravilnika nisu primjenjive na operacije pružanja usluga iz vazduha koje se vrše:

- a) u cilju obuke u letenju kada je to regulisano zahtjevima Zajedničkih vazduhoplovnih propisa o izdavanju dozvola vazduhoplovnom osoblju (*Joint Aviation Regulations -Flight Crew Licencing - JAR FCL*) ili drugim važećim propisima;
- b) za sportske i rekreacione letačke aktivnosti, osim kada se vrše za nadoknadu ili najam;
- c) za sopstvene potrebe, a ne za nadoknadu ili najam.

(3) Lice koje pruža usluge iz vazduha može da odstupa od odredbi ovog Pravilnika u slučaju pružanja pomoći u vanrednim prilikama i za opće dobro.

(4) U slučaju iz stava (3) ovog člana lice koje pruža usluge iz vazduha je dužno da u roku od 10 dana od dana odstupanja, pošalje Direkciji za civilno vazduhoplovstvo Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: BHDC) izveštaj o izvršenim aktivnostima vazduhoplova, uključujući opis operacija i razloge.

Član 3.

(Pojmovi)

Pojmovi upotrebljeni u ovom Pravilniku imaju sljedeće značenje:

- a) Komercijalni vazdušni transport; operacija vazduhoplovom koja uključuju prevoz putnika, robe ili pošte za obeštećenje ili najam.

-
- b) Pružanje usluga iz vazduha; operacija vazduhoplovom u kojoj se vazduhoplov koristi za posebne usluge kao što su izbacivanje hemikalija iz vazduha, ispitivanje iz vazduha, osmatranje iz vazduha, izgradnja pomoću vazduhoplova, reklamiranje i saopćavanje iz vazduha, proizvođenje vazdušne turbulencije, pružanje usluga u vanrednim prilikama, vuča jedrilica, aeromiting i izbacivanje padobranaca.
- c) Operator; fizičko lice, organizacija ili preduzeće angažovano ili nudi da se angažuje u operacijama vazduhoplova.
- d) Član posade; osoba na civilnom vazduhoplovu uposlena od operatora i raspoređena na određenu dužnost tokom leta.
- e) Član letačke posade; osoba sa letačkom dozvolom čija je dužnost vezana za upravljanje vazduhoplovom tokom leta.
- f) Član kabinske posade; osoba sa dozvolom ili ovlaštenjem koja u interesu sigurnosti putnika obavlja dužnosti koje mu odredi operator ili vođa vazduhoplova.
- g) Prepoletni pregled; pregled koji se obavlja prije leta radi osiguranja sposobnosti vazduhoplova za namjeravani let. Prepoletni pregled ne uključuje otklanjanje kvarova.
- h) Odobreni standard; standard kvalitete rada, izvedbe i održavanja koji je odobrila BHDCA.
- i) Održavanje; pojedinačni zahvat ili kombinacija remonta, popravke, zamjene pri pregledu, izmjene ili oklanjanja kvara na vazduhoplovu i/ili komponenti vazduhoplova.
- j) Modifikacija; izmjena vazduhoplova i/ili vazduhoplovne komponente u skladu sa odobrenim standardom.
- k) Remont; rekonstrukcija vazduhoplova i/ili vazduhoplovne komponente prilikom pregleda i zamjena u skladu sa odobrenim standardom kako bi se produžio radni vijek.
- l) Popravka; rekonstrukcija vazduhoplova i/ili vazduhoplovne komponente do dovođenja u ispravno stanje u skladu sa odobrenim standardom.
- m) Odobrena organizacija za održavanje; organizacija za održavanje odobrena u skladu sa JAR/Part-145 ili u skladu sa Odjeljkom M pododjeljak F (*Part M Subpart F*).
- n) Lista minimalne opreme (MEL); lista koja obezbjeđuje upotrebu vazduhoplova sa određenom neispravnom opremom, pripremljenoj od strane operatora u saglasnosti ili više restriktivnoj od glavne liste minimalne opreme uspostavljenoj za tip vazduhoplova.
- o) Opasne materije; predmet ili supstanca koja je u stanju da prouzrokuje opasnost po zdravlje, bezbjednost, imovinu ili okolinu i koja se nalazi na listi opasnih materija u tehničkoj instrukciji.
- p) Plan poslovanja; detaljan opis komercijalnih aktivnosti koje nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha namjerava obaviti u određenom vremenskom periodu s posebnim naglaskom na aktivnosti u vezi s razvojem tržišta i namjeravanim ulaganjima te kako će one uticati na njegovo finansijsko i privredno poslovanje.
- q) Finansijski izvještaj; izvještaj o ostvarenim prihodima i rashodima u određenom vremenskom periodu u kojem su odvojeno prikazane aktivnosti vezane za pružanje usluga iz vazduha od ostalih aktivnosti, te odvojeno prikazane profitabilne i neprofitabilne stavke izvještaja.

Član 4.

(Klasifikacija pružanja usluga iz vazduha)

Pružanje usluga iz vazduha se dijeli na:

a) Izbacivanje hemikalija iz vazduha obuhvata sljedeće operacije vazduhoplovom:

- 1) uništavanje insekata u poljoprivredi;
- 2) sprečavanje širenja biljnih bolesti u poljoprivredi i šumarstvu;
- 3) uništavanje korova i grmlja;
- 4) uništavanje životinjskih štetočina;
- 5) nanošenje gnojiva i trasirnih elemenata;
- 6) uništavanje lišća;
- 7) sjetva;
- 8) zasijavanje oblaka radi izazivanja padavina;
- 9) gašenje šumskih požara;
- 10) obnavljanje ribljeg fonda i drugih životinjskih vrsta;
- 11) gašenje požara u naseljenim mjestima.

b) Ispitivanje iz vazduha obuhvata sljedeće operacije vazduhoplovom:

- 1) topografsko kartografisanje;
- 2) geološka ispitivanja;
- 3) očuvanje zemljišta i voda;
- 4) ispitivanja u poljoprivredi;
- 5) ispitivanja u šumarstvu;
- 6) planiranje i razvoj gradova;
- 7) arheološka ispitivanja;
- 8) hidrološka ispitivanja;
- 9) proučavanje kosmičkog zračenja.

c) Osmatranje iz vazduha i nadgledanje obuhvata sljedeće operacije vazduhoplovom:

- 1) nadzor usjeva, stada i poljoprivrednog zemljišta,
- 2) nadgledanje šuma;
- 3) ispitivanje životinjskog svijeta divljine;
- 4) nadzor drumskog saobraćaja i javnih manifestacija;
- 5) obalska straža i nadgledanje granice;
- 6) meteorološka osmatranja;
- 7) televizijska i filmska snimanja;
- 8) nadzor građevinskih radova.

-
- d) Izgradnja pomoću vazduhoplova obuhvata sljedeće operacije vazduhoplovom:
- 1) izgradnja strujnih dalekovoda i željezničkih naponskih vodova;
 - 2) izgradnja cjevovoda;
 - 3) podizanje i premještanje opreme za bušenje;
 - 4) podizanje ograde;
 - 5) izgradnja i opremanje visokih zgrada;
 - 6) postavljanje montažnih građevina;
 - 7) izgradnja lakih mostova.
- e) Reklamiranje i saopćavanje iz vazduha obuhvata sljedeće operacije vazduhoplovom:
- 1) ispisivanje na nebu, vuča transparentata, izbacivanje letaka i objavljivanje pomoću zvučnika;
 - 2) radio i televizijska emitovanja.
- f) Proizvođenje vazdušne turbulencije obuhvata sljedeće operacije vazduhoplovom:
- 1) sprečavanje stvaranja mraza;
 - 2) sprečavanje štete od snijega u šumama;
 - 3) rastjerivanje ptica sa usjeva i ribnjaka.
- g) Pružanje usluga u vanrednim prilikama obuhvata sljedeće operacije vazduhoplovom:
- 1) operacije traženja i spašavanja;
 - 2) izbacivanje ljudstva, hrane i ostalih potrepština.
- h) Vuča jedrilica, aeromiting i izbacivanje padobranaca.

Član 5.

(Operativna direktiva)

- (1) BHDCA, u interesu sigurnosti, može donijeti operativnu direktivu kojom će određene operacije pružanja usluga iz vazduha zabraniti, ograničiti ili učiniti zavisnim od ispunjenja određenih uvjeta.
- (2) Operativna direktiva obavezno sadrži:
 - a) razlog donošenja;
 - b) primjenjivost i dužinu trajanja;
 - c) obaveze nosioca potvrde za pružanje usluga iz vazduha.
- (3) Operativna direktiva je dopuna odredbama ovog Pravilnika.

Član 6.

(Odgovornost nosioca potvrde)

- (1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha je obavezan osigurati da su svi zaposleni upoznati i da se pridržavaju Zakona o vazduhoplovstvu Bosne i Hercegovine, podzakonskih akata i procedura

prilikom izvođenja operacija pružanja usluga iz vazduha, koje se odnose na obavljanje njihovih poslova.

(2) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha je obavezan osigurati da su svi članovi posade upoznati i da se pridržavaju Zakona o vazduhoplovstvu Bosne i Hercegovine, podzakonskim aktima i procedurama prilikom izvođenja operacija pružanja usluga iz vazduha, koje se odnose na obavljanje njihovih poslova.

Član 7.

(Minimalna oprema za let)

(1) Vođa vazduhoplova ili drugi član posade, koji je adekvatno kvalifikovan i kojeg je vođa vazduhoplova ovlastio da upravlja vazduhoplovom, ne smije poletjeti sa vazduhoplovom sa neispravnim instrumentima ili opremom osim ako:

- a) postoji lista minimalne opreme, odobrena od BHDCA, uključujući posebne odredbe za pojedinačne vrste operacija;
- b) postoji dokumentacija o tehničkoj ispravnosti vazduhoplova koja je na raspolaganju pilotu sa mogućnošću unošenja podataka o neispravnosti instrumenata ili opreme;
- c) se vazduhoplovom operiše u skladu sa svim primjenljivim uvjetima i ograničenjima sadržanim u listi minimalne opreme.

(2) U slučaju da ne postoji lista minimalne opreme ili se ne zahtijeva za određeni tip vazduhoplova, vođa vazduhoplova može poletjeti sa neispravnim instrumentima ili opremom ako:

- a) dio opreme ili instrumenata nisu potrebni za dobijanje potvrde o plovidbenosti ili se ne zahtijevaju za određenu vrstu operacija;
- b) dio opreme ili instrumenata se ne zahtijeva ovim Pravilnikom ili drugim važećim propisom za pojedinu vrstu operacija;
- c) dio opreme ili instrumenata se ne zahtijeva da bude ispravan operativnom ili direktivom za plovidbenost.

(3) Vazduhoplovu sa neispravnim instrumentima ili opremom može biti odobreno polijetanje ukoliko postoji posebno odobrenje za let izdato od BHDCA.

(4) BHDCA neće, u bilo kojim okolnostima, dozvoliti otpočinjanje leta izvan ograničenja glavne liste minimalne opreme, ako ista postoji.

Član 8.

(Dodatni članovi posade)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha je obavezan osigurati da su članovi posade, koji nisu dio letačke ili kabinske posade, završili obuku i da su sposobni za obavljanje dodijeljenih dužnosti.

Član 9.

(Traženje i spašavanje)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha je obavezan osigurati da su značajne informacije koje se odnose na namjeravani let, a tiču se traženja i spašavanja, lako pristupačne i nalaze se u pilotskoj kabini.

Član 10.

(Prijevoz sportskog oružja i municije)

- (1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha je obavezan osigurati da se oružje koje se koristi kao dio pružanja usluga iz vazduha koristi u skladu sa procedurama utvrđenim u Operativnom priručniku.
- (2) Vođa vazduhoplova je obavezan preduzeti sve mjere kako bi bio upoznat o namjeri prevoženja sportskog oružja vazdušnim putem.
- (3) Prijevoz sportskog oružja i municije nije dozvoljen osim ako:
 - a) sportsko oružje i municija se koristi kao dio pružanja usluga iz vazduha;
 - b) sportsko oružje i municija je smješteno na vazduhoplovu na nepristupačnom mjestu za putnike tokom leta. U slučaju da ne postoji odjeljak za prtljag, može biti smješteno u odjeljak za putnike samo po odobrenju vođe vazduhoplova;
 - c) u slučaju vatrenog ili ostalog oružja koje sadrži municiju, isto mora biti ispražnjeno.
- (4) Municija za sportsko oružje se može prevoziti kao dio ličnog prtljaga, zavisno od ograničenja predviđenih ICAO Tehničkom Instrukcijom za prijevoz opasnih materija.

Član 11.

(Način prijevoza osoba)

Vođa vazduhoplova je obavezan preduzeti sve potrebne mjere kako bi osigurao da se nijedna osoba ne nalazi u bilo kojem dijelu vazduhoplova tokom leta koji nije predviđen za smještaj putnika, osim ako je dozvoljen privremeni pristup bilo kojem dijelu vazduhoplova, i to u:

- a) svrhu preduzimanja radnje potrebne zbog sigurnosti vazduhoplova ili bilo koje osobe, životinje ili robe;
- b) prostoru za smještaj tereta, koji je predviđen za pristup osoba dok se vazduhoplov nalazi u letu.

Član 12.

(Odgovornost člana posade)

- (1) Član posade je odgovoran za pravilno vršenje propisanih dužnosti koje se odnose na sigurnost vazduhoplova i putnika.
- (2) Član posade je dužan izvjestiti o bilo kojem događaju u skladu sa odredbama Pravilnika o izvještavanju o događajima.
- (3) Član posade ne smije vršiti dužnosti na vazduhoplovu:
 - a) pod uticajem opojnih sredstava koji mogu uticati na njegove sposobnosti na način suprotan sigurnosti letenja;
 - b) dok ne prođe razumno vrijeme nakon ronjenja u dubokim vodama;
 - c) nakon dobrovoljnog davanja krvi;
 - d) ako ima bilo kakvu sumnju u sposobnost vršenja dodijeljenih dužnosti;
 - e) ako zna ili sumnja da pati od umora, ili se osjeća nesposobnim u stepenu da let može biti doveden u opasnost.
- (4) Član posade ne smije:

-
- a) otpočeti let ako je onesposobljen za vršenje dužnosti zbog posljedica konzumiranja alkohola;
 - b) konzumirati alkohol tokom leta.

Član 13.

(Odgovornost i obaveze vođe vazduhoplova)

(1) Vođa vazduhoplova je:

- a) odgovoran za sigurnost operacija vazduhoplovom, sigurnost putnika i tereta na vazduhoplovu tokom leta i posebno za helikoptere za sigurnost operacija i putnika od momenta pokretanja rotora;
- b) dužan osigurati da su putnici upoznati sa mjestom izlaza u slučaju nužde, mjestom i načinom korištenja opreme u slučaju nužde;
- c) dužan zabraniti članovima posade obavljanje bilo koje aktivnosti tokom kritične faze leta osim radnji koji su neophodne za sigurnost operacija vazduhoplovom;
- d) dužan onemogućiti onesposobljavanje, isključenje ili brisanje podataka tokom leta sa registratora podataka leta (ako takvi postoje);
- e) dužan onemogućiti onesposobljavanje ili isključenje uređaja za snimanje razgovora u pilotskoj kabini tokom leta (ako takvi postoje), osim ako smatra da bi snimljeni podaci, koji bi inače bili izbrisani automatski, bili sačuvani za kasniju istragu nesreće ili incidenta;
- f) dužan osigurati da je izvršen pretpoletni pregled vazduhoplova;
- g) odgovoran da osigura da neće otpočeti let ako je bilo koji član posade onesposobljen za vršenje dužnosti iz bilo kojeg razloga ili neće produžiti let dalje od prvog pogodnog mjesta za slijetanje u slučaju kada je sposobnost letачke posade značajno umanjena iz bilo kojeg razloga;
- h) dužan, u situacijama u slučaju opasnosti koje zahtijevaju trenutne odluke i postupke, preduzeti bilo koju radnju koju smatra potrebnom u datim okolnostima.

(2) Vođa vazduhoplova ili drugi član posade koji je adekvatno kvalifikovan i kojeg je vođa vazduhoplova ovlastio da upravlja vazduhoplovom, može odstupiti od važećih propisa i operativnih procedura u interesu sigurnosti letenja.

(3) O svakom kršenju propisa i operativnih procedura vođa vazduhoplova ili drugi član posade, koji je adekvatno kvalifikovan i kojeg je vođa vazduhoplova ovlastio da upravlja vazduhoplovom, mora podnijeti izvještaj BHDCA o preduzetim aktivnostima u najkraćem mogućem roku.

Član 14.

(Ovlaštenja vođe vazduhoplova)

Vođa vazduhoplova je dužan osigurati da se osobe koje se prevoze vazduhoplovom ponašaju u skladu sa zakonitim komandama datim u svrhu obezbjeđenja sigurnosti vazduhoplova, osoba ili imovine.

Član 15.

(Prenosivi elektronski uređaji)

Vođa vazduhoplova je dužan preduzeti potrebne mjere kako bi osigurao da nijedna osoba ne koristi prenosive elektronske uređaje na vazduhoplovu tokom leta, koji mogu nepovoljno uticati na rad sistema i opreme vazduhoplova.

Član 16.

(Alkohol i narkotici)

Voda vazduhoplova ne smije dozvoliti unošenje alkohola ili narkotika u vazduhoplov, ili ukrcavanje osobe pod uticajem alkohola ili narkotika u mjeri da sigurnost vazduhoplova ili putnika može biti ugrožena.

Član 17.

(Ugrožavanje sigurnosti letenja)

Voda vazduhoplova mora preduzeti razumne mjere kako bi osigurao da nijedna osoba nesmotreno ili nemarno ne postupa ili propusti da postupa:

- a) tako da dovode u opasnost vazduhoplov ili osobe na vazduhoplovu;
- b) tako da prouzrokuje ili dozvoli da vazduhoplovom ugrozi bilo koju osobu ili imovinu na zemlji.

Član 18.

(Potrebni dokumenti na vazduhoplovu)

(1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da se na vazduhoplovu nalaze sljedeći dokumenti:

- a) uvjerenje o registraciji;
- b) uvjerenje o plovidbenosti;
- c) uvjerenje o buci (ako je primjenljivo);
- d) dozvola za rad radio stanice;
- e) potvrda za pružanje usluga iz vazduha;
- f) osiguranje prema trećim licima;
- g) nalog za let.

(2) Član letačke posade, na svakom letu, mora nositi važeću letačku dozvolu sa odgovarajućim ovlaštenjem za svrhu leta.

Član 19.

(Priručnici)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da se na vazduhoplovu nalaze sljedeći priručnici:

- a) operativni priručnik;
- b) važeći letački priručnik za vazduhoplov;
- c) lista minimalne opreme (ako je primjenljivo).

Član 20.

(Dodatne informacije i obrasci)

Voda vazduhoplova mora osigurati da se, ovisno o vrsti i rejonu operacija na vazduhoplovu za svaki let nalazi:

-
- a) tehnička knjižica vazduhoplova;
 - b) najavljeni plan leta, ako se zahtijeva za let;
 - c) obavještenje o bilo kojem posebnom teretu koji se prevozi uključujući opasne materije;
 - d) odgovarajuće rutne, prilazne i odlazne karte aerodroma;
 - e) listu tereta i putnika, ako se zahtijeva za let;
 - f) obrasci za izvještavanje o događajima;
 - g) procedure i tablica vizuelnih signala u slučaju presretanja od vojnog vazduhoplova;
 - h) bilo koje izuzeće za namjeravani let.

Član 21.

(Pravo na inspekciju)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da osobe koje ovlasti BHDCA, u bilo koje vrijeme imaju slobodan pristup vazduhoplovu.
- (2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da se osobe koje ovlasti BHDCA, mogu nesmetano ukrčiti i letiti na bilo kojem vazduhoplovu.
- (3) U slučaju vršenja provjere u letu potrebna je prethodna najava.

Član 22.

(Pristup dokumentaciji i evidenciji)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora:
 - a) osobi koju ovlasti BHDCA dozvoliti pristup tehničkoj dokumentaciji i evidenciji koja se odnosi na letačke operacije i održavanje vazduhoplova;
 - b) dati na uvid dokumente i evidenciju, na zahtjev osobe koju ovlasti BHDCA.
- (2) Voda vazduhoplova mora dozvoliti, osobi koju ovlasti BHDCA, pristup dokumentaciji koja se nalazi na vazduhoplovu.

Član 23.

(Čuvanje dokumentacije)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da originalni dokumenti ili kopije koje se čuvaju određeni period, budu evidentirani i sačuvani, čak i u slučaju prestanka rada dotičnog operatora.

Član 24.

(Čuvanje, pristup i korištenje podataka sa regulatora podataka leta)

- (1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da:
 - a) u slučaju nesreće ili incidenta deaktivira regulator podataka leta i da se podaci sačuvaju;
 - b) podaci čuvani poslije nesreće u periodu od 60 dana u slučaju incidenta koji potpada pod obavezno izvještavanje, osim ako glavni istražitelj drugačije ne odluči.

(2) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora, na zahtjev glavnog istražitelja, učiniti dostupnim sačuvane podatke sa registratora leta.

(3) Podaci dobijeni sa registratora podataka leta i uređaja za snimanje razgovora u pilotskoj kabini se smiju koristiti samo za:

a) istraživanje nesreće ili incidenta koji potpada pod obavezno izvještavanje;

b) u svrhu ispitivanja plovidbenosti ili održavanja vazduhoplova koje vrši nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha.

Član 25.

(Iznajmljivanje vazduhoplova)

U slučaju iznajmljivanja vazduhoplova od strane drugog nosioca potvrde za pružanje usluga iz vazduha ili vlasnika, nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha, odnosno zakupac, će biti odgovoran za operacije i održavanje vazduhoplova.

DIO DRUGI - UTVRĐIVANJE ISPUNJENOSTI UVJETA I NADZOR

Član 26.

(Uvjeti za izdavanje potvrde za pružanje usluga iz vazduha)

(1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora operisati vazduhoplovom u skladu sa uvjetima i specifikacijama operacija Potvrde za pružanje usluga iz vazduha.

(2) Podnosilac zahtjeva za izdavanje ili izmjenu potvrde za pružanje usluga iz vazduha je dužan dozvoliti da lice koje ovlasti BHDCA ispita sigurnosne aspekte predloženih operacija.

(3) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora imati organizacionu strukturu sposobnu da vrši operativnu kontrolu i nadzor za bilo koji let vršen pod uvjetima propisan specifikacijom operacija.

(4) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora imenovati rukovodeću osobu koja je dovoljno stručna i može osigurati da se operacije i održavanje vazduhoplova mogu finansirati i vršiti do prihvatljivog nivoa.

(5) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da se svaki let izvršava u skladu sa pravilima utvrđenim u Operativnom priručniku.

(6) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora urediti odgovarajuće objekte za zemaljsko opsluživanje vazduhoplova, bilo u sopstvenoj režiji ili uzimanjem pod ugovor.

(7) Potvrda za pružanje usluga iz vazduha će biti suspendovana, povučena ili će pojedine operacije biti ograničene, ako BHDCA utvrdi da nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha ne može vršiti sigurne operacije.

(8) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je vazduhoplov opremljen i da je posada kvalifikovana u skladu sa zahtjevima za rejon i vrstu operacija.

(9) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha se mora pridržavati zahtjeva za održavanjem vazduhoplova u skladu sa važećim propisima.

Član 27.

(Izdavanje, izmjena i važenje Potvrde za pružanje usluga iz vazduha)

(1) Potvrda za pružanje usluga iz vazduha će biti izdata, izmijenjena i biti važeća ako je:

-
- a) izdato uvjerenje o plovidbenosti vazduhoplova;
 - b) uspostavljena odgovarajuća organizacija;
 - c) uspostavljen sistem kvaliteta;
 - d) ispunjen propisani program obuke;
 - e) ispunjen propisani program za održavanje vazduhoplova;
 - f) ispunjeni zahtjevi propisani članom 26. ovog Pravilnika.
- (2) Uvjeti koji su propisani za dobijanje Potvrde za pružanje usluga iz vazduha važe i za produženje iste.
- (3) Potvrda za pružanje usluga iz vazduha se izdaje na vremenski period od dvanaest (12) mjeseci.
- (4) Period naveden u prethodnom stavu može biti i kraći ukoliko operator to zahtijeva ili ukoliko BH DCA procijeni da će u propisanom roku od dvanaest mjeseci prestati ispunjenost nekog od propisanih uvjeta za izdavanje potvrde.

Član 28.

(Administrativni zahtjevi)

- (1) Zahtjev za dobijanje, promjenu ili produženje potvrde za pružanje usluga iz vazduha sadrži:
 - a) puni naziv preduzeća i adresu;
 - b) opis planiranih operacija;
 - c) opis organizacione strukture;
 - d) ime i prezime rukovodeće osobe;
 - e) ime i prezime odgovornih osoba u preduzeću, uključujući osobe odgovorne za letačke operacije, sistem održavanja, obuku posade i zemaljske operacije sa njihovim kvalifikacijama i iskustvom u vazduhoplovstvu;
 - f) operativni priručnik;
 - g) sistem održavanja vazduhoplova: priručnik upravljanja organizacijom za kontinuiranu plovidbenost, kompanijski sistem održavanja, knjižicu tehničkog održavanja vazduhoplova i kopiju ugovora između preduzeća i organizacije za održavanje vazduhoplova;
 - h) broj vazduhoplova.
- (2) Zahtjev za izdavanje, produženje ili izmjenu/dopunu potvrde za pružanje usluga iz vazduha, uz svu potrebnu dokumentaciju koja se dostavlja u dva primjerka, podnosi se Direkciji za civilno vazduhoplovstvo Bosne i Hercegovine.
- (3) Zahtjev za dobijanje potvrde za pružanje usluga iz vazduha se podnosi najkasnije 90 dana prije datuma početka namjeravanih operacija.
- (4) Operativni priručnik se podnosi najkasnije 60 dana prije početka namjeravanih operacija.
- (5) Zahtjev za izmjenu/dopunu potvrde za pružanje usluga iz vazduha se podnosi najkasnije 30 dana prije početka namjeravanih operacija.
- (6) Zahtjev za produženje važenja potvrde za pružanje usluga iz vazduha se podnosi najkasnije 60 dana prije isteka datuma važenja potvrde.

(7) Ukoliko se zahtjev za produženje potvrde za pružanje usluga iz vazduha podnese po isteku važnosti istog, tada se smatra da je operator podnio zahtjev prvi put i provešće se postupak za prvo izdavanje potvrde za pružanje usluga iz vazduha.

(8) U slučaju da operator, poslije poništenja potvrde za pružanje usluga iz vazduha, podnese zahtjev za dobijanje iste, smatraće se da je zahtjev podnešen prvi put i provešće se postupak za prvo izdavanje potvrde za pružanje usluga iz vazduha.

(9) BHDCA mora biti upoznata najmanje deset dana prije namjeravane zamjene rukovodeće osobe.

(10) Izgled zahtjeva za dobijanje potvrde za pružanje usluga iz vazduha dat je u Aneksu 6 ovog Pravilnika.

Član 29.

(Izgled i sadržaj Potvrde za pružanje usluge iz vazduha)

(1) Potvrda za pružanje usluge iz vazduha sadrži:

- a) puni naziv preduzeća i adresu;
- b) datum izdavanja i period važenja;
- c) odobrene vrste operacija;
- d) vrstu vazduhoplova odobrenu za korištenje;
- e) registracionu oznaku odobrenih vazduhoplova;
- f) odobreno područje operacija;
- g) posebna ograničenja;
- h) posebna odobrenja.

(2) Izgled Potvrde za pružanje usluga iz vazduha sa specifikacijama operacija dat je u Aneksu 9 ovog Pravilnika.

Član 30.

(Upravljanje i organizaciona struktura nosioca potvrde za pružanje usluga iz vazduha)

(1) Nosioc potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora da uspostavi efikasnu strukturu upravljanja kako bi osigurao sigurno upravljanje operacijama vazduhoplova.

(2) Nosioc potvrde za pružanje usluga iz vazduha je dužan da obrazloži BHDCA da je organizaciona struktura ogovarajuća i u skladu sa vrstom i obimom operacija.

(3) Nosioc potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora da odredi ključne osobe odgovorne za efikasno upravljanje preduzećem. Imena osoba, kao i opis njihovih dužnosti i odgovornosti, se treba nalaziti u Operativnom priručniku.

(4) Osoba koja je imenovana kao ključna osoba od strane jednog nosioca potvrde, ne smije biti imenovana od strane drugog nosioca potvrde za pružanje usluga iz vazduha, osim po odobrenju BHDCA.

(5) Ako BHDCA odobri, više od jedne ključne pozicije može biti popunjeno sa jednom osobom.

(6) Nosioc potvrde za pružanje usluga iz vazduha je dužan da zaposli dovoljan broj članova posade za planirane operacije, koji su obučeni i provjereni u skladu sa zahtjevima ovog Pravilnika.

-
- (7) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha je dužan da zaposli dovoljan broj obučenog zemaljskog osoblja zavisno od prirode i obima operacija.
- (8) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha, koji je ugovorom vezan za druge organizacije u smislu obezbjeđenja određenih sistema za održavanje, snosi odgovornost za održavanje vazduhoplova i ima uvid da ta organizacija održava propisane standarde.
- (9) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha je dužan da angažuje dovoljan broj osoblja za nadzor operacija i održavanje vazduhoplova zavisno od prirode i obima operacija.
- (10) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha je dužan da osigura da na matičnom aerodromu ima dovoljno radnog prostora u cilju olakšanja sigurnosti letaćkih operacija.
- (11) Organizaciona struktura mora biti sposobna za brzu distribuciju operativnih instrukcija i ostalih informacija bez zakašnjenja.
- (12) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora obezbijediti dovoljan broj priručnika i ostalih dokumenata svim zaposlenim.

DIO TREĆI - OPERATIVNE PROCEDURE

Član 31.

(Operativna kontrola i nadzor)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha vrši operativnu kontrolu i dužan je da uspostavi i održava metod nadgledanja letaćkih operacija.

Član 32.

(Operativni priručnik)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha dužan je da obezbijedi Operativni priručnik za upotrebu i davanje smjernica zaposlenom osoblju.

Član 33.

(Osposobljenost radnog osoblja)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je svo osoblje, određeno ili direktno uključeno u zemaljske ili letaćke operacije:

- a) adekvatno obučeno;
- b) demonstriralo sposobnost u izvršavanju dodijeljenih dužnosti;
- c) svjesno svojih odgovornosti i međupovezanosti radnih zadataka za obavljanje operacija u cjelini.

Član 34.

(Uspostavljanje radnih procedura)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha je dužan da uspostavi standardne radne procedure i instrukcije, za svaki tip vazduhoplova, koje uključuju dužnosti osoblja za opsluživanje vazduhoplova i letaćkog osoblja za sve vrste operacija na zemlji i u vazduhu.

(2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha je dužan da uspostavi sistem lista za provjeru (*check list*) koji koriste članovi letaćke posade u svim fazama letaćkih operacija tokom normalnih, abnormalnih i postupaka u slučaju nužde.

Član 35.

(Korištenje Službe kontrole letenja)

Upravljanje vazduhoplovom u kontrolisanom vazдушnom prostoru po pravilima instrumentalnog letenja dozvoljeno je ako:

- a) je podnešen plan letenja;
- b) postoji odobrenje Službe kontrole letenja.

Član 36.

(Odobrenje mjesta za slijetanje helikoptera od strane operatora)

Nosilac potvrde za usluge iz vazduha je dužan da interno odobri korištenje mjesta za slijetanje helikoptera koje je odgovarajuće za tip helikoptera i operacije koje se izvode.

Član 37.

(Minimum za korištenje aerodroma)

- (1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha je dužan da uspostavi minimume za korištenje pojedinog aerodroma.
- (2) Minimum za korištenje aerodroma ne smije biti manji od minimuma koji uspostavlja BHDCA ili druga država u kojoj se aerodrom nalazi.
- (2) Minimum za korištenje aerodroma može biti u formi komercijalno proizvedenih i priznatih prilaznih i odlaznih karata.
- (3) Prilikom uspostavljanja minimuma za korištenje aerodroma nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora uzeti u obzir:
 - a) tip, performanse i karakteristike upravljivosti vazduhoplova;
 - b) sastav letačke posade, njihovu sposobnost i iskustvo;
 - c) dimenzije i karakteristike poletno - sletne staze ili mjesta za slijetanje helikoptera;
 - d) adekvatnost i karakteristike raspoloživih vizuelnih i nevizuelnih zemaljskih sredstava;
 - e) raspoloživu navigacijsku opremu na vazduhoplovu i/ili kontrolu putanje leta tokom polijetanja, prilaza na slijetanje, pristajanja, lebdenja, slijetanja, protrčavanja i neuspjelog prilaza za slijetanje;
 - f) prepreke u prilaznoj ravni, zoni neuspjelog prilaza i odlaznoj ravni za slučaj procedura u nuždi i potrebno nadvišavanje istih;
 - g) visinu nadvišavanja prepreka za procedure instrumentalnog prilaza na slijetanje;
 - h) način određivanja i izvještavanja o meteorološkim uvjetima.
- (4) Minimum za vrstu prilaza na slijetanje i slijetanje se smatra primjenljivim ako:
 - a) oprema na zemlji, prikazana na prilaznoj karti i koja se zahtijeva za tu vrstu prilaza, je u ispravnom stanju;
 - b) sistemi na vazduhoplovu, koji se zahtijevaju za tu vrstu prilaza na slijetanje, su u ispravnom stanju;
 - c) performanse vazduhoplova, koje se zahtijevaju za tu vrstu prilaza, su zadovoljene;
 - d) letačka posada je osposobljena za tu vrstu prilaza za slijetanje.

Član 38.

(Prilazne i odlazne procedure)

- (1) Vođa vazduhoplova je dužan da koristi prilazne i odlazne procedure koje propisuje BHDCA ili država na čijoj se teritoriji nalazi aerodrom, odnosno država koja je nadležna za mjesto slijetanja na moru u slučaju operacija helikoptera u međunarodnim vodama.
- (2) Vođa vazduhoplova može, na osnovu odobrenja kontrole letenja odstupiti od propisanih odlaznih i prilaznih ruta obezbjeđujući sigurno nadvišavanje prepreka.
- (3) Završno prilaženje na slijetanje mora biti u vizuelnim uvjetima ili u skladu sa uspostavljenim instrumentalnim procedurama za slijetanje.

Član 39.

(Procedure za smanjenje buke)

Vođa vazduhoplova mora osigurati da se tokom operacija vazduhoplova efekat buke vazduhoplova svede na najmanju moguću mjeru.

Član 40.

(Rute i područje operacija)

Vođa vazduhoplova mora osigurati da se operacije izvršavaju u skladu sa ograničenjima na rutama ili području operacija, koje objavljuje BHDCA ili drugi nadležni organ, kada se let odvija van teritorije BiH.

Član 41.

(Operacije u vazдушnom prostoru sa smanjenim vertikalnim razdvajanjem)

Operacije u vazдушnom prostoru sa smanjenim vertikalnim razdvajanjem, gdje se na osnovu regionalnog sporazuma o navigaciji, primjenjuje vertikalno razdvajanje od 300 m, su dozvoljene samo ako postoji odobrenje koje izdaje BHDCA.

Član 42.

(Operacije u vazдушnom prostoru sa zahtjevom za posebnom opremom za navigaciju)

Operacije u vazдушnom prostoru sa zahtjevom za posebnom opremom za navigaciju gdje su, na osnovu regionalnog sporazuma o navigaciji, propisani zahtjevi za posebnom opremom za navigaciju su dozvoljene samo ako postoji odobrenje koje izdaje BHDCA.

Član 43.

(Određivanje minimalnih visina leta)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora odrediti, za letove koji se vrše po pravilima instrumentalnog letenja, metod određivanja minimalnih visina leta za bezbjedno nadvišavanje prepreka.

Član 44.

(Određivanje minimalne količine goriva za let)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora uspostaviti način određivanja minimalne količine goriva u svrhu planiranja leta kako bi osigurao da se na svakom letu nosi dovoljna količina goriva kao i odgovarajuća rezerva u slučaju odstupanja od plana leta.

Član 45.

(Smještaj prtljaga i tereta)

Voda vazduhoplova mora osigurati da je sav prtljag i teret u vazduhoplovu smješten i pričvršćen na odgovarajući način i da se ne može pomjerati tokom leta.

Član 46.

(Smještaj putnika)

Voda vazduhoplova mora osigurati da svi putnici u vazduhoplovu imaju sjedište i da budu raspoređeni tako da u slučaju evakuacije, mogu pomoći pri istoj, a ne da je ometaju.

Član 47.

(Informisanje putnika)

(1) Nosioc potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da su osobe, koje se prevoze vazduhoplovom i koje su povezane sa pružanjem usluga iz vazduha, a nisu članovi posade, upoznate sa posebnim postupcima tokom izvršavanja određenih vrsta radova, kao i da su upoznate sa odredbama stava (2) ovog člana.

(2) Voda vazduhoplova mora osigurati da su članovi posade i putnici upoznati sa mjestom i načinom upotrebe:

- a) sjedišnih veza;
- b) izlazima u slučaju opasnosti;
- c) pojasevima za spasavanje;
- d) kiseoničkom opremom u nuždi, ako je primjenljivo;
- e) ostale opreme u nuždi za individualnu upotrebu, uključujući listu sa instrukcijama za putnike u slučaju nužde, ako je predviđeno.

(3) Voda vazduhoplova mora osigurati da su sve osobe na vazduhoplovu upoznate sa mjestom i načelnim principom korištenja opreme u nuždi za kolektivnu upotrebu.

(4) Voda vazduhoplova mora osigurati da su, u slučaju opasnosti u letu, putnici upoznati sa postupcima u opasnosti u skladu sa okolnostima iste.

Član 48.

(Priprema leta)

Voda vazduhoplova ne smije otpočeti let ako nije siguran da:

- a) vazduhoplov je u plovidbenom stanju i da je potrebno održavanje izvršeno u skladu sa propisima o održavanju vazduhoplova;
- b) instrumenti i oprema koja se zahtijeva za let su u operativnom stanju;
- c) dokumenti, obrasci i dodatne informacije koje se zahtijevaju ovim Pravilnikom su na vazduhoplovu;
- d) važeće mape, prilazne i odlazne karte su na raspolaganju i obuhvataju planirane operacije;
- e) zemaljska sredstva i službe koje se zahtijevaju za planirani let su operativne i adekvatne;

-
- f) obezbjeđenje u pogledu količine goriva, maziva i kiseonika, minimalnih visina leta, minimuma za aerodrome, raspoloživih alternativnih aerodroma, kada je zahtijevano, može biti ispunjeno za planirani let;
 - g) teret je pravilno raspoređen i bezbjedno učvršćen;
 - h) masa vazduhoplova, prije polijetanja, omogućava siguran let;
 - i) operativno ograničenje sadržano u letačkom priručniku vazduhoplova je zadovoljeno.

Član 49.

(Odabir aerodroma)

- (1) Za let koji se vrši u skladu sa pravilima instrumentalnog letenja mora biti određen i naveden u planu leta najmanje jedan alternativni aerodrom za aerodrom opredjeljenja.
- (2) Odstupanja od stava (1) ovog člana su moguća samo u sljedećim slučajevima:
 - a) trajanje leta i preovlađujući meteorološki uvjeti su takvi da se sa sigurnošću može utvrditi da se u predviđeno vrijeme prilaženja na slijetanje i slijetanje, kao i razumno vrijeme prije i poslije toga, može biti izvršeno u vizuelnim uvjetima;
 - b) aerodrom namjeravanog slijetanja je izolovan i ne postoji adekvatan alternativni aerodrom.

Član 50.

(Planiranje minimalnih meteoroloških uvjeta za let po instrumentima)

Vođa vazduhoplova mora prije polijetanja preduzeti sve mjere u cilju sigurnog izvršenja leta, uzimajući u obzir posljednje informacije, izvještaj o vremenu i prognozu u pogledu meteorološke situacije na ruti i aerodromu namjeravanog slijetanja.

Član 51.

(Podnošenje plana leta)

Vođa vazduhoplova mora osigurati da je plan leta podnesen kontroli letenja prije otpočinjanja leta u kontrolisanom vazдушnom prostoru, kao i prije polijetanja, odnosno slijetanja na kontrolisani aerodrom.

Član 52.

(Punjenje i pražnjenje goriva sa putnicima u vazduhoplovu)

- (1) Vođa vazduhoplova mora osigurati da se vazduhoplov ne puni gorivom kada se putnici ukrcavaju, odnosno iskrcavaju, osim ako je prisutan vođa vazduhoplova, drugi član posade ili ostalo kvalifikovano osoblje, koje može otpočeti i usmjeravati evakuaciju vazduhoplova na najbrži mogući način.
- (2) Ako se vazduhoplov puni gorivom sa putnicima u vazduhoplovu ili putnicima koji se ukrcavaju ili iskrcavaju, potrebno je uspostaviti dvostruku komunikacionu vezu pomoću unutrašnjeg komunikacionog sistema vazduhoplova, ili na drugi način održavati vezu između zemaljskog osoblja koje nadgleda punjenje gorivom i vođe vazduhoplova, drugog člana posade ili ostalog kvalifikovanog osoblja.

Član 53.

(Radno mjesto člana letačke posade)

Član letačke posade se mora:

-
- a) nalaziti na svom radnom mjestu u pilotskoj kabini tokom polijetanja i slijetanja;
- b) nalaziti na svom radnom mjestu tokom ostalih faza leta, osim ako je njegovo odsustvo potrebno radi obavljanja poslova vezanih za operacije vazduhoplova ili fizioloških potreba, obezbjeđujući pri tome da je najmanje jedan kvalifikovan pilot za komandama vazduhoplova.

Član 54.

(Sjedište, sigurnosni pojas i ramene veze)

- (1) Član posade mora:
- a) biti vezan sigurnosnim pojasom i ramenim vezama tokom polijetanja i slijetanja, i kada god to odluči vođa vazduhoplova u interesu sigurnosti letenja;
- b) imati vezan sigurnosni pojas kada se nalazi u pilotskoj kabini i tokom ostalih faza leta.
- (2) Putnici u vazduhoplovu moraju biti vezani sigurnosnim pojasevima tokom polijetanja, slijetanja i voženja i kada god to odluči vođa vazduhoplova ili drugi član posade koji je adekvatno kvalifikovan i kojeg je vođa vazduhoplova ovlastio da upravlja vazduhoplovom u interesu sigurnosti letenja.
- (3) Vođa vazduhoplova mora osigurati da svaka osoba zauzima jedno sjedište u vazduhoplovu i da jedino odrasla osoba sa djetetom, starosti do akođer, može zauzimati jedno sjedište pri čemu je dijete vezano posebnim vezama za tu osobu.

Član 55.

(Obezbjeđenje putničke kabine)

- (1) Vođa vazduhoplova mora osigurati da su, prije voženja za polijetanje, polijetanja i slijetanja, svi propisani izlazi i putevi u slučaju opasnosti neometani.
- (2) Vođa vazduhoplova mora osigurati da je prije polijetanja i slijetanja, i kada god to smatra potrebnim, u interesu sigurnosti, sva oprema i prtljag učvršćena na odgovarajući način.

Član 56.

(Pristupačnost opreme za slučaj opasnosti)

Voda vazduhoplova mora osigurati da relevantna oprema za slučaj opasnosti bude lako pristupačna za neposrednu upotrebu.

Član 57.

(Pušenje u vazduhoplovu)

Voda vazduhoplova mora osigurati da pušenje u vazduhoplovu nije dozvoljeno.

Član 58.

(Meteorološki uvjeti)

- (1) U letu koji se vrši po pravilima instrumentalnog letenja vođa vazduhoplova ili drugi član posade koji je adekvatno kvalifikovan i kojeg je vođa vazduhoplova ovlastio da upravlja vazduhoplovom ne smije započeti polijetanje i nastaviti let poslije tačke na kojoj se vrši promjena plana leta, osim ako raspoložive informacije ne ukazuju da će očekivani meteorološki uvjeti na aerodromu opredjeljenja biti na ili iznad propisanog minimuma za slijetanje, ili u slučaju alternativnog aerodroma iznad propisanog minimuma za slijetanje.
- (2) U letu koji se vrši po pravilima vizuelnog letenja vođa vazduhoplova ili drugi član posade koji je adekvatno kvalifikovan i kojeg je vođa vazduhoplova ovlastio da upravlja vazduhoplovom, ne smije

započeti polijetanje, osim ako raspoložive informacije ne ukazuju da će očekivani meteorološki uvjeti na ruti ili dijelu rute, u odgovarajuće vrijeme, biti takvi da omogućuju letenje u skladu sa ovim Pravilima.

(3) Let ne smije biti nastavljen prema aerodromu opredjeljenja, osim ako raspoložive meteorološke informacije ne ukazuju da će vrijeme na tom aerodromu ili alternativnom aerodromu, u predviđeno vrijeme dolaska, biti na ili iznad određenog minimuma za slijetanje.

Član 59.

(Led i ostale naslage na vazduhoplovu)

(1) Voda vazduhoplova ne smije započeti polijetanje, osim ako spoljašne površine vazduhoplova nisu čiste od naslaga koje mogu negativno uticati na performanse i/ili upravljivost, osim ako je to odobreno u letačkom priručniku za vazduhoplov ili drugom odgovarajućem dokumentu.

(2) Voda vazduhoplova ne smije započeti polijetanje u poznatim ili očekivanim uvjetima zaleđivanja, osim ako je vazduhoplov odobren i opremljen za takve uvjete.

Član 60.

(Količina goriva i ulja)

Voda vazduhoplova ne smije započeti let osim ako nije siguran da vazduhoplov sadrži planiranu količinu goriva i ulja da završi let sigurno, uzimajući u obzir očekivane operativne uvjete.

Član 61.

(Uvjeti za polijetanje)

Prije otpočinjanja polijetanja, vođa vazduhoplova mora biti siguran, da se na osnovu raspoloživih informacija, vremenskim uvjetima na aerodromu i poletno-sletnoj stazi koja se namjerava koristiti, polijetanje i odlet se mogu izvršiti sigurno.

Član 62.

(Primjena minimuma za polijetanje)

Prije otpočinjanja leta, vođa vazduhoplova mora biti siguran da je vidljivost uzduž poletno-sletne staze, preovlađujuća vidljivost i visina donje baze oblaka u pravcu polijetanja, jednaka ili bolja od odgovarajućeg minimuma za polijetanje.

Član 63.

(Minimalna visina leta)

Voda vazduhoplova mora osigurati da se vazduhoplovom ne leti ispod propisane minimalne visine leta, osim kada je to potrebno zbog prilaženja za slijetanje i/ili polijetanje.

Član 64.

(Uvježbavanje postupaka za opasnost tokom leta)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da se uvježbavanje postupaka za opasnost tokom leta koji zahtijevaju primjenu postupaka za opasnost ili uvježbavanje letenja po instrumentima u vještačkim uvjetima ne preduzima tokom vršenja usluga iz vazduha.

Član 65.

(Kontrola potrošnje goriva u letu)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha je dužan uspostaviti proceduru kojom se obezbjeđuje redovna provjera potrošnje goriva u letu.

Član 66.

(Korištenje kiseonika u letu)

Letenje, u kratkom trajanju, na visinama iznad 10 000ft se može preduzeti bez dopunskog kiseonika u skladu sa procedurama sadržanim u Operativnom priručniku.

Član 67.

(Opasno približavanje zemlji)

Vođa vazduhoplova mora osigurati da se u slučaju opasnog približavanja zemlji, uočenog od strane bilo kojeg člana posade ili pomoću uređaja za upozorenje na opasno približavanje zemlji (ako postoji), odmah preduzme odgovarajući postupak u cilju uspostavljanja sigurnih uvjeta leta.

Član 68.

(Uvjeti tokom prilaženja za slijetanje i slijetanje)

(1) Vođa vazduhoplova, prije otpočinjenja prilaženja za slijetanje i slijetanje, mora biti siguran, u skladu sa informacijama koje su mu na raspolaganju, da vrijeme na aerodromu i uvjeti na poletno-sletnoj stazi koju namjerava da koristi, neće spriječiti sigurno prilaženje na slijetanje, slijetanje i neuspjelo prilaženje, imajući u vidu sve relevantne performanse vazduhoplova.

(2) Prilaženje na slijetanje smije se započeti samo ako je vođa vazduhoplova siguran da može biti izvršeno na bezbjedan način.

Član 69.

(Započinjanje i nastavljjanje prilaženja za slijetanje)

(1) Vođa vazduhoplova može započeti prilaženje na slijetanje po instrumentima bez obzira na izvještenu vidljivost uzduž poletno-sletne staze ili preovlađujuću vidljivost, ali prilaženje za slijetanje se ne smije nastaviti dalje od spoljnog markera ili ekvivalentne pozicije, ako je izvještena vidljivost uzduž poletno-sletne staze ili preovlađujuća vidljivost manja od odgovarajućeg propisanog minimuma za slijetanje.

(2) Ako je u slučaju prelijetanja spoljnog markera ili ekvivalentne pozicije izvještena vidljivost uzduž poletno-sletne staze ili preovlađujuća vidljivost ispod odgovarajućeg propisanog minimuma za slijetanje, prilaženje na slijetanje se može nastaviti do visine odluke ili do minimalne visine za snižavanje.

(3) Ako ne postoji spoljni marker ili ekvivalentna pozicija, vođa vazduhoplova mora donijeti odluku da nastavi prilaženje za slijetanje ili prekine prilaženje prije snižavanja ispod visine od 1000ft iznad aerodroma tokom prilaženja za slijetanje.

(4) Prilaženje za slijetanje smije se nastaviti ispod visine odluke ili minimalne visine snižavanja i izvršiti slijetanje pod uvjetom da su uspostavljeni i održavani vizuelni pokazatelji na visini odluke ili minimalnoj visini snižavanja.

Član 70.

(Dnevnik vazduhoplova)

Vođa vazduhoplova je odgovoran za popunjavanje dnevnika vazduhoplova, ako isti postoji.

Član 71.

(Izveštavanje o događajima)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora izvještavati BHDCA o bilo kojem incidentu, ozbiljnom incidentu ili nesreći u skladu sa Pravilnikom o izvještavanju o događajima.

DIO ČETVRTI - OPERACIJE VAZDUHOPLOVA U SVIM VREMENSKIM UVJETIMA

Član 72.

(Uvjeti za odobrenje)

- (1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha vrši operacije u svim vremenskim uvjetima u skladu sa propisanim zahtjevima Zajedničkih vazduhoplovnih vlasti - Operacije u svim vremenskim uvjetima (*Joint Aviation Requirements-All Weather Operations*).
- (2) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora uspostaviti procedure za vršenje operacija u svim vremenskim uvjetima.
- (3) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha je dužan podnijeti zahtjev BHDCA za odobrenje vršenja operacija u svim vremenskim uvjetima i procedure za vršenje istih unijeti u Operativni priručnik.

DIO PETI - PERFORMANSE VAZDUHOPLOVA

Član 73.

(Performanse i saglasnost sa Pravilima letenja)

- (1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da svi vazduhoplovi koji vrše usluge iz vazduha operišu u skladu sa zahtjevima ovog Pravilnika.
- (2) Vođa vazduhoplova mora, koristeći sve raspoložive podatke, biti siguran da je, imajući u vidu performanse vazduhoplova u uvjetima koji se očekuju za namjeravani let, i u odnosu na bilo koju prepreku na aerodromu polijetanja, namjeravanoj ruti i aerodromu slijetanja, u stanju da izvrši polijetanje, dostigne i održava sigurnu visinu i izvrši sigurno slijetanje na aerodromu opredjeljenja.
- (3) Vođa vazduhoplova mora biti siguran da su performanse vazduhoplova odgovarajuće da omoguće saglasnost sa Pravilima letenja i bilo kojim drugim ograničenjem za let ili vazdušni prostor u kome se let izvršava.
- (4) Upravljanje vazduhoplovom iznad gusto naseljenih gradova, naselja ili iznad većeg skupa ljudi na otvorenom nije dozvoljeno osim:
 - a) ako se let vrši na takvoj visini da u slučaju bilo kojeg otkaza se može izvršiti slijetanje bez opasnosti po osobe ili imovinu na zemlji;
 - b) ako je neophodno zbog polijetanja i slijetanja;
 - c) ako odobri BHDCA.

Član 74.

(Performanse aviona)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha je dužan da, za avion angažovan za pružanje usluga iz vazduha i kome je BHDCA dozvolila da operiše na visinama manjim od 150m (500 ft) iznad zemlje ili vode, iznad naselja ili većeg skupa ljudi na otvorenom i koji nije u stanju u slučaju otkaza kritične pogonske grupe da održava horizontalan let:

-
- a) uspostavi program obuke za članove letačke posade koji uključuje pripremu, pokazivanje ili uvježbavanje operativnih postupaka koji su potrebni da se minimiziraju posljedice otkaza pogonske grupe;
 - b) osigura da su sve osobe na avionu upoznate sa postupcima koji se vrše u slučaju prinudnog slijetanja;
 - c) osigura da sve osobe na avionu nose odgovarajuću zaštitnu opremu zavisno od vrste operacija.

Član 75.

(Performanse helikoptera)

- (1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha je dužan da:
 - a) osigura da je helikopter koji vrši usluge iz vazduha iznad gusto naseljenog područja sa vrlo izraženim visokim prirodnim ili vještačkim preprekama:
 - 1) odobren u Kategoriji A ili ekvivalent prihvatljiv i odobren od BHDCA;
 - 2) upravljan na takav način, s obzirom na masu i uvjete leta, da je u slučaju otkaza kritične pogonske grupe, u stanju da se održi u horizontalnom letu sa bilo kojim teretom, osim ako se ne preduzimaju posebne mjere da se umanjí opasnost za osobe i imovinu na zemlji;
 - 3) odobren u Kategoriji B ili ekvivalent, izuzetno i sa prethodnim odobrenjem od BHDCA. Posebne mjere se preduzimaju kako bi se umanjila opasnost za osobe i imovinu na zemlji.
 - b) osigura da je helikopter koji vrši usluge iz vazduha iznad područja koje nije gusto naseljeno sa izraženim visokim prirodnim ili vještačkim preprekama odobren u Kategoriji A ili B, ili ekvivalent, prihvatljiv i odobren od BHDCA.
 - c) za helikopter koji vrši usluge iz vazduha koji, u slučaju otkaza kritične pogonske grupe, nije u stanju da održi horizontalan let ili izvrši sigurno prinudno slijetanje:
 - 1) osigura da su polijetanje, slijetanje i operativne procedure uključene u Operativni priručnik, u cilju umanjjenja posljedica u slučaju otkaza pogonske grupe;
 - 2) uspostavi program obuke za članove posade koji uključuje pripremu, pokazivanje ili uvježbavanje operativnih postupaka koji su potrebni da se minimiziraju posljedice otkaza pogonske grupe;
 - 3) osigura da su sve osobe na helikopteru upoznate sa postupcima koji se vrše u slučaju prinudnog slijetanja;
 - 4) osigura da sve osobe na helikopteru nose zaštitnu opremu koja je odgovarajuća za vrstu operacija koje se vrše;
 - 5) osigura da se, u slučaju prijevoza putnika, helikopter i njegova pogonska grupa održavaju u skladu sa propisanim standardima proizvođača, primjenjuju sve modifikacije sa aspekta sigurnosti, izvršavaju preventivne radnje za održavanjem i da se koristi sistem za nadgledanje parametara motora;
 - 6) osigura da masa helikoptera na polijetanju, slijetanju i tokom lebdenja ne prekorači maksimalnu masu određenu za lebdenje sa uticajem efekta zemlje i svim operativnim pogonskim grupama na odgovarajućem režimu rada motora. Ako su uvjeti takvi da se lebdenje sa uticajem efekta zemlje ne može uspostaviti, masa helikoptera ne smije preći maksimalno dozvoljenu određenu za lebdenje bez uticaja efekta zemlje sa svim operativnim pogonskim grupama na odgovarajućem režimu rada motora;
 - 7) vođa vazduhoplova, pri razmatranju performansi helikoptera, mora uzeti u obzir visinu aerodroma po pritisku i okolnu temperaturu.

Član 76.

(Zahjevi u pogledu mase i balansa vazduhoplova)

- (1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je, tokom vršenja bilo koje operacije, opterećenje, masa i težište vazduhoplova u saglasnosti sa ograničenjima specificiranim u Letačkom priručniku vazduhoplova ili Operativnom priručniku, ako je više ograničavajući.
- (2) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora uspostaviti masu i težište vazduhoplova stvarnim mjerenjem težine prije početnog uvođenja u operativnu upotrebu i poslije toga u intervalima od četiri godine.
- (3) Težina vazduhoplova se mjeri ponovo ako se efekat modifikacija na masu i težište vazduhoplova ne može sa sigurnošću utvrditi.
- (4) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora odrediti masu goriva koristeći stvarnu gustinu ili ako je nepoznata u skladu sa metodom utvrđenim u Operativnom priručniku.

Član 77.

(Opterećenje, masa i balans vazduhoplova)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora u Operativnom priručniku utvrditi način određivanja mase i balansa vazduhoplova, sa ili bez korištenja opterećenja vazduhoplova za sve vrste operacija koje se vrše.

Član 78.

(Određivanje težine članova posade)

- (1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha je dužan koristiti sljedeće vrijednosti za težinu članova posade:
 - a) stvarnu težinu uključujući ručni prtljag;
 - b) standardnu vrijednost za težinu od 85 kg za članove posade uključujući ručni prtljag;
 - c) ostale vrijednosti za težinu članova posade, ako su prihvatljive za BHDCA.
- (2) Ukoliko se na letu očekuje da vrijednost težine članova posade, uključujući ručni prtljag, prelazi standardnu vrijednost, nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora koristiti stvarnu težinu članova posade ili dodati adekvatnu vrijednost težine za članove posade.

Član 79.

(Određivanje težine ostalih osoba)

- (1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha je dužan izračunati težinu osoba na vazduhoplovu, osim članova posade, korištenjem stvarne težine svake osobe i stvarne težine prtljaga, ili korištenjem standardne vrijednosti za težinu.
- (2) Težina osoba na vazduhoplovu, osim članova posade, može biti određena usmenim saopćenjem od, ili u ime svake osobe i dodavanjem unaprijed određene konstante za ručni prtljag i odjeću.
- (3) Procedura za određivanje stvarne ili standardne težine, kao i procedura usmenog saopćenja mora biti uključena u Operativni priručnik.
- (4) Ako se stvarna težina određuje vaganjem, nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da su uključene lične stvari i ručni prtljag. Vaganje se vrši neposredno prije ukrcavanja u vazduhoplov.

(5) Standardne vrijednosti težine su:

- a) za muškarca 98 kg;
- b) za ženu 80 kg;
- c) za ručni prtljag 6 kg;
- d) pojas za spašavanje 3 kg, ako je primjenljivo.

(6) Ukoliko se na letu očekuje da značajan broj osoba, osim članova posade, ima težinu koja prelazi standardnu vrijednost, nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora odrediti stvarnu težinu svake osobe vaganjem ili dodati adekvatnu vrijednost za težinu svake osobe.

(7) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je vođa vazduhoplova ili drugi član posade koji je adekvatno kvalifikovan i kojeg je vođa vazduhoplova ovlastio da upravlja vazduhoplovom, upoznat kada se koristi nestandardna vrijednost težine za opterećenje vazduhoplova.

DIO SEDMI - INSTRUMENTI I OPREMA VAZDUHOPLOVA

Član 80.

(Oprema i instrumenti)

(1) Vođa vazduhoplova ne smije započeti let ako oprema i instrumenti koji se zahtijevaju ovim Pravilnikom nisu:

- a) odobreni i ugrađeni u skladu sa minimalnim radnim standardima, kao i operativnim i zahtjevima o plovidbenosti;
- b) u ispravnom stanju za vrstu operacija koje se vrše, osim ako je predviđeno drugačije na osnovu liste minimalne opreme.

(2) Oprema koja ne podliježe odobrenju je:

- a) električna lampa;
- b) uređaj za mjerenje vremena koji pokazuje časove, minute i sekunde;
- c) pribor za prvu pomoć;
- d) oprema za preživljavanje i signalizaciju;
- e) oprema za pričvršćivanje ili sidrenje vazduhoplova na moru i kopnu.

(3) Oprema mora biti tako ugrađena da je lako upravljiva sa radnog mjesta člana posade koji je koristi tokom leta.

(4) Ako opremu koristi više članova posade, onda mora biti tako ugrađena da je lako upravljiva sa bilo kojeg radnog mjesta.

(5) Instrumenti koje koristi bilo koji član letачke posade moraju biti ugrađeni tako da omoguće članu letачke posade da lako vidi pokazivanje istog sa svog radnog mjesta, sa minimalnim odstupanjem od ose sjedenja i linije pogleda koja se zauzima kada se gleda naprijed duž linije leta.

Član 81.

(Uređaji za zaštitu strujnog kola)

Vođa vazduhoplova ne smije započeti let ako se na vazduhoplovu ne nalaze rezervni osigurači odgovarajuće nominalne snage za zamjenu tokom leta.

Član 82.

(Svjetla na vazduhoplovu)

Voda vazduhoplova ne smije započeti let noću ako vazduhoplov nije opremljen:

- a) svjetlima protiv sudara;
- b) osvjetljenjem svih instrumenata i opreme, pomoću elektrosistema vazduhoplova, za sigurno upravljanje vazduhoplovom;
- c) osvjetljenjem prostora za smještaj putnika pomoću elektrosistema vazduhoplova;
- d) džepnim lampama za svakog člana posade;
- e) navigacionim/pozicionim svjetlima vazduhoplova;
- f) svjetlima za slijetanje.

Član 83.

(Radiokomunikacijska i radionavigacijska oprema)

Kada se zahtijeva radiokomunikacijska i radionavigacijska oprema, voda vazduhoplova ne smije vršiti operacije vazduhoplovom ako vazduhoplov nije opremljen sa slušalicama i mikrofonom, kao i dugmetom za predaju poruka ugrađenim na komandama leta za svakog pilota i/ili člana posade na njegovom radnom mjestu.

Član 84.

(Operacije danju po pravilima vizuelnog letenja)

Voda vazduhoplova ne smije započeti let koji se vrši danju u skladu sa pravilima vizuelnog letenja ako vazduhoplov nije opremljen sa letnim i navigacijskim instrumentima kao što je:

- a) magnetni kompas;
- b) uređaj za mjerenje vremena koji pokazuje časove, minute i sekunde;
- c) osjetljivi visinomjer;
- d) pokazivač brzine.

Član 85.

(Operacije po pravilima instrumentalnog letenja)

Voda vazduhoplova ne smije započeti let koji se vrši u skladu sa pravilima instrumentalnog letenja ako vazduhoplov nije opremljen sa letnim i navigacijskim instrumentima i ostalom pripadajućom opremom kao što je:

- a) magnetni kompas;
- b) uređaj za mjerenje vremena koji pokazuje časove, minute i sekunde;
- c) jedan osjetljivi visinomjer sa skalom u fitama i mogućnošću podešavanja barometarskog pritiska;
- d) pokazivač brzine sa mogućnošću grijanja pito cijevi;
- e) pokazivač vertikalne brzine;
- f) za avione pokazivač skretanja i klizanja, a za helikoptere pokazivač klizanja;

-
- g) za avione jedan, a za helikoptere dva vještačka horizonta;
 - h) stabilizirani indikator pravca;
 - i) pokazivač spoljne temperature vazduha sa pokazivačem u stepenima Celzijusovih;
 - j) alternativni dovod statičkog pritiska za visinomjer, brzinomjer i variometar;
 - k) indikator za adekvatno napajanje žiroskopa električnom energijom.

Član 86.

(Operacije noću po pravilima vizuelnog letenja)

Voda vazduhoplova ne smije započeti let koji se vrši noću u skladu sa pravilima vizuelnog letenja ili danju kada se položaj vazduhoplova određuje na osnovu pokazivanja jednog ili više instrumenata, osim ako je vazduhoplov opremljen sa letnim i navigacijskim instrumentima i ostalom pripadajućom opremom kao što je:

- a) magnetni kompas;
- b) uređaj za mjerenje vremena koji pokazuje časove, minute i sekunde;
- c) jedan osjetljivi visinomjer;
- d) pokazivač brzine;
- e) pokazivač vertikalne brzine;
- f) za avione pokazivač skretanja i klizanja, a za helikoptere pokazivač klizanja;
- g) za avione jedan, a za helikoptere dva vještačka horizonta;
- h) indikator pravca.

Član 87.

(Uređaj za upozorenje na opasno približavanje zemlji)

(1) Voda vazduhoplova ne smije upravljati vazduhoplovom na turbinski pogon sa maksimalnom masom na polijetanju iznad 5700 kg ili sa maksimalno odobrenom konfiguracijom sjedišta više od devet za koji je individualna potvrda o plovidbenosti prvi put izdata 1. januara 2004. godine ili kasnije, ili vazduhoplovom na turbinski pogon sa maksimalnom masom na polijetanju iznad 5700 kg ili sa maksimalno odobrenom konfiguracijom sjedišta više od devet, poslije 1. januara 2007. godine, osim ako je opremljen sa uređajem za upozorenje na opasno približavanje zemlji i koji ima funkciju izbjegavanja terena koji se nalazi ispred vazduhoplova.

(2) Uređaj za upozorenje na opasno približavanje zemlji treba automatski obezbijediti blagovremeno i karakteristično upozorenje letačkoj posadi ako je vazduhopov u potencijalno opasnoj blizini zemljine površine.

(3) Uređaj za upozorenje na opasno približavanje zemlji minimalno treba upozoriti na:

- a) veliku stopu snižavanja;
- b) veliki gubitak visine poslije polijetanja ili produžavanja za ponovno prilaženje za slijetanje;
- c) nesigurno nadvišavanje prepreka.

(4) Upozorenja iz stava (3) ovog člana mogu biti onesposobljena tokom pružanja nekih vrsta usluga iz vazduha i uz saglasnost BH DCA.

Član 88.

(Uređaj za izbjegavanje sudara u vazduhu)

Kada je to zahtijevano korištenjem vazdušnog prostora, vođa vazduhoplova ne smije upravljati vazduhoplovom na turbinski pogon sa maksimalnom masom na polijetanju iznad 5700 kg ili sa maksimalno odobrenom konfiguracijom sjedišta više od 19 poslije 1. januara 2005. godine osim ako je vazduhoplov opremljen uređajem za izbjegavanje sudara u vazduhu sa minimalnim karakteristikama ACAS II uređaja.

Član 89.

(Oprema za letenje u uvjetima zaleđivanja)

(1) Vođa vazduhoplova ne smije upravljati vazduhoplovom u očekivanim ili stvarnim uvjetima zaleđivanja osim ako je opremljen i odobren za vršenje operacija u uvjetima zaleđivanja.

(2) Vođa vazduhoplova ne smije upravljati vazduhoplovom u očekivanim ili stvarnim uvjetima zaleđivanja noću osim ako postoji oprema za osvjetljenjem i uočavanjem formiranja leda i ako je odobren za vršenje operacija u uvjetima zaleđivanja.

Član 90.

(Sistem međusobne veze letачke posade)

(1) Vođa vazduhoplova ne smije upravljati vazduhoplovom sa višečlanom posadom osim ako je opremljen sistemom za interfonsku vezu između članova letачke posade, uključujući slušalice i mikrofona, koje nisu ručnog tipa, za sve članove letачke posade.

(2) Članovi letачke posade za koje se zahtijeva da budu na dužnosti u pilotskoj kabini su obavezni da komuniciraju pomoću mikrofona na visinama ispod 10 000 ft.

Član 91.

(Uređaj za snimanje razgovora u pilotskoj kabini)

(1) Vazduhoplovi čija je individualna potvrda o plovidbenosti prvi put izdata 1. januara 1987. godine ili poslije, i to avion čija je maksimalna odobrena težina na polijetanju iznad 27.000 kg i helikopter čija je maksimalna odobrena težina na polijetanju iznad 7.000 kg moraju biti opremljeni sa uređajem za snimanje razgovora u pilotskoj kabini. Ako helikopter nije opremljen sa uređajem za registrovanje podataka leta, na jednom od kanala uređaja za snimanje razgovora mora biti snimljena brzina okretanja glavnog rotora.

(2) Uređaj za snimanje razgovora u pilotskoj kabini mora biti u mogućnosti da snimi najmanje zadnjih 30 minuta razgovora.

(3) Uređaj za snimanje razgovora ugrađen u avione za koje je individualna potvrda o plovidbenosti prvi put izdata poslije 1. januara 2003. godine, a imaju maksimalno odobrenu težinu na polijetanju od 5700 kg, mora biti u mogućnosti da snimi najmanje zadnja dva sata razgovora.

(4) Uređaj za snimanje razgovora ugrađen u helikoptere za koje je individualna potvrda o plovidbenosti prvi put izdata poslije 1. januara 2003. godine mora biti u mogućnosti da snimi najmanje zadnja dva sata razgovora.

Član 92.

(Uređaj za registrovanje podataka leta)

(1) Vazduhoplov čija je individualna potvrda o plovidbenosti prvi put izdata 1. januara 1989. godine ili poslije, i to:

a) avion čija je maksimalno odobrena težina na polijetanju iznad 27.000 kg mora biti opremljen sa tip I uređajem za registrovanje podataka leta i mora biti u mogućnosti da snimi najmanje zadnjih 25 sati rada;

b) helikopter čija je maksimalno odobrena težina na polijetanju iznad 7.000 kg mora biti opremljeni sa tip IV uređajem za registrovanje podataka leta.

(2) Vazduhoplov čija je individualna potvrda o plovidbenosti prvi put izdata 1. januara 2005. godine ili poslije, i to:

a) avion čija je maksimalna odobrena težina na polijetanju iznad 5700 kg mora biti opremljen sa tip IA uređajem za registrovanje podataka leta;

b) helikopter čija je maksimalna odobrena težina na polijetanju iznad 3175 kg mora biti opremljen sa tip IVA uređajem za registrovanje podataka leta i mora biti u mogućnosti da snimi najmanje zadnjih deset sati rada.

Član 93.

(Sjedišta, sigurnosni pojasevi i ramene veze)

(1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha ne smije operisati sa vazduhoplovom osim ako je opremljen sa:

a) sigurnosnim pojasom, sa ili bez dijagonalnih ramenih veza ili sigurnosnim ramenim vezama za svako sjedište namijenjeno za korištenje putnika;

b) sigurnosnim ramenim vezama za svako sjedište članova letачke posade, uključujući uređaj koji automatski zadržava tijelo u slučaju naglog usporjenja.

(2) Sigurnosni pojas i sigurnosne ramene veze moraju imati jednu tačku otpuštanja.

Član 94.

(Individualna zaštitna oprema)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je nošenje individualne zaštitne opreme odgovarajuće za vrstu operacija koja se vrši i mora biti propisano u Operativnom priručniku.

Član 95.

(Pribor za prvu pomoć)

(1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha ne smije operisati vazduhoplovom osim ako je opremljen sa priborom za prvu pomoć, koji mora biti lako pristupačan za upotrebu.

(2) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je pribor za prvu pomoć:

a) provjeravan periodično da se utvrdi njegov sadržaj i stanje;

b) obnavljan u pravilnim vremenskim intervalima u skladu sa uputstvom za upotrebu.

Član 96.

(Oprema za kiseonik)

(1) Vođa vazduhoplova mora osigurati da se oprema za kiseonik nalazi na raspolaganju članovima posade i putnicima u dovoljnim količinama za letove na takvim visinama gdje nedostatak kiseonika može prouzrokovati narušavanje sposobnosti posade ili štetno uticati na putnike.

(2) Let u kratkom trajanju iznad 10 000 ft može se preduzeti bez opreme za kiseonik ako je u skladu sa procedurama koje su sadržane u Operativnom priručniku.

Član 97.

(Ručni aparat za gašenje požara)

(1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha ne smije operisati sa vazduhoplovom osim ako je opremljen ručnim aparatom za gašenje požara koji prilikom upotrebe ne stvara opasno zagađenje vazduha unutar vazduhoplova.

(2) Najmanje jedan ručni aparat za gašenje požara se mora nalaziti u pilotskoj kabini kao i u svakoj putničkoj kabini koja je odvojena od pilotske kabine i koja nije lako pristupačna letačkoj posadi.

Član 98.

(Oprema za probijanje oplata vazduhoplova)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je obezbijedena oprema za probijanje oplata vazduhoplova u slučaju vanrednih okolnosti (sjekira ili poluga za probijanje oplata vazduhoplova).

Član 99.

(Označavanje tačke na vazduhoplovu za ulazak nasilnim putem)

Ako je površina trupa vazduhoplova pogodna za razbijanje od strane spasilačke ekipe u vanrednim okolnostima, nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je takvo mjesto označeno na vazduhoplovu.

Član 100.

(Uređaj za označavanje lokacije vazduhoplova u slučaju nesreće)

(1) Svi vazduhoplovi od 1. januara 2005. godine moraju biti opremljeni sa najmanje jednim uređajem za označavanje lokacije vazduhoplova u slučaju nesreće kada izvršavaju letove iznad kopnenih ili vodenih površina.

(2) Uređaji za označavanje lokacije vazduhoplova u slučaju nesreće moraju raditi u skladu sa odgovarajućim odredbama ICAO Aneksa 10, dio III.

Član 101.

(Pojas za spašavanje)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha ne smije operisati vazduhoplovom iznad vodenih površina kada se let vrši na udaljenosti koja je izvan udaljenosti predviđenoj za rotaciju ili za planiranje od kopnene površine, a postoji opasnost od prinudnog slijetanja na vodu, osim ako nosi pojas za spašavanje.

DIO OSMI - ODRŽAVANJE VAZDUHOPLOVA

Član 102.

(Obaveza održavanja vazduhoplova)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha dužan je da osigura da vazduhoplov održava i vraća u upotrebu organizacija za održavanje koju odobri BH DCA.

Član 103.

(Odobrenje organizacije za upravljanje kontinuitetom plovidbenosti)

(1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha je u cilju dobijanja odobrenja organizacije za upravljanje kontinuitetom plovidbenosti pri prvom izdavanju, njegovoj izmjeni/dopuni ili produženju važnosti, dužan dostaviti sljedeće:

a) Priručnik organizacije za upravljanje kontinuitetom održavanja plovidbenosti (Continuing Airworthiness Management Exposition - CAME). Ukoliko je nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha odobren i kao organizacija za izvođenje održavanja u skladu sa JAR/Part-145 ili sa Odjeljkom M pododjeljak F, priručnik može biti kombinovan sa priručnikom organizacije za održavanje (Maintenance Organisation Exposition MOE) u jedinstven dokument (CAME/MOE). Sadržaj priručnika dat je u Aneksu 2. ovog Pravilnika.

b) Program održavanja vazduhoplova (Maintenance Programme) za svaki vazduhoplov. Sadržaj programa održavanja nalazi se u Aneksu 4. ovog Pravilnika.

c) Tehničku knjigu vazduhoplova (Airplane Technical Log). Sadržaj tehničke knjige vazduhoplova dat je u Aneksu 5. ovog Pravilnika.

d) Ugovore s pravnim licima kojima je povjereno održavanje vazduhoplova, ako postoje.

e) Podatke o osobi odgovornoj za upravljanje organizacijom za kontinuiranu plovidbenost (Post Holder For Continuing Airworthiness).

(2) O svakoj promjeni koja se odnosi na tačke a) i b) stava (1) ovog člana, nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha je dužan odmah obavijestiti BH DCA.

(3) Dokumenti koja se prilažu uz zahtjev moraju biti originali ili ovjerene kopije.

(4) Priručnici i programi koji se prilažu uz zahtjev, moraju biti napisani na jednom od službenih jezika BiH i/ili engleskom jeziku.

(5) Podaci za rukovodeću osobu i odgovorne osobe se dostavljaju na Zahtjevu za izdavanje potvrde za pružanje usluga iz vazduha (Aneks 6. ovog Pravilnika).

Član 104.

(Odgovornost za održavanje vazduhoplova)

(1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha dužan je održavati plovidbenost vazduhoplova i upotrebljivost opreme za letenje i opreme za slučaj opasnosti poduzimanjem sljedećih radnji:

a) obavljanjem pretpoletnih pregleda;

b) popravkom prema odobrenom standardu, bilo kojega kvara i oštećenja koji mogu uticati na sigurnost leta, uzevši u obzir listu minimalne opreme (MEL) i listu odstupanja od konfiguracije (CDL), ako postoje za taj tip vazduhoplova;

c) izvođenjem svih zadataka održavanja u skladu sa odobrenim programom održavanja;

d) analizom učinkovitosti programa održavanja vazduhoplova;

e) izvršenjem naloga za plovidbenost (Airworthiness Directives), operativnih naredbi (Operational Directives) i drugih zahtjeva za plovidbenost koji je BH DCA proglasila obaveznim. Obaveznim se smatraju svi nalozi za plovidbenost koje izdaje zemlja nadležna za dizajn vazduhoplova ili vazduhoplovnog proizvoda, EASA i/ili BH DCA;

f) izvršenjem popravki i modifikacija u skladu s odobrenim standardima, kao i uspostavljanjem interne politike u vezi sa neobaveznim modifikacijama.

(2) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je Uvjerenje o plovidbenosti vazduhoplova važeće s obzirom na:

- a) zahtjeve iz stava (1) ovog člana;
- b) kalendarske datume isteka važnosti navedene u Uvjerenju o plovidbenosti;
- c) druge uvjete navedene u Uvjerenju o plovidbenosti.

Član 105.

(Upravljanje održavanjem)

(1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora biti odobren kao organizacija za održavanje u skladu s odgovarajućim zahtjevima, s ciljem izvršavanja obaveza navedenim u članu 104. stav (1) tačke b), c), e) i f), osim u slučaju kada BH DCA prihvati da se održavanje može ugovoriti s odobrenim organizacijama za održavanje.

(2) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora uspostaviti organizaciju za upravljanje kontinuitetom plovidbenosti sa rukovodećom osobom prihvatljivom za BH DCA,

(3) Organizacija za upravljanje kontinuitetom plovidbenosti je odgovorna za sistem održavanja, kao i za provođenje korektivnih akcija koje nastaju kao rezultat sistema kvaliteta.

(4) Ako nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha nije odobren kao organizacija za održavanje, tada mora potpisati ugovore s organizacijama za održavanje kako bi bili zadovoljeni zahtjevi navedeni u članu 104. stav (1) tačke b), c), e) i f). Ovi ugovori, zajedno sa svim dodacima moraju biti prihvaćeni od strane BH DCA. BH DCA ne zahtijeva na uvid komercijalne elemente ugovora o održavanju.

Član 106.

(Sistem kvaliteta)

(1) Sistem kvaliteta nosioca potvrde za pružanje usluga iz vazduha, po pitanju sistema održavanja, uključuje:

- a) praćenje aktivnosti navedene u članu 105. ovog Pravilnika da se odvijaju u skladu s propisanim procedurama;
- b) praćenje ugovorenog održavanja da se obavlja u skladu s ugovorom;
- c) praćenje stalne usaglašenosti sa zahtjevima sistema održavanja,

(2) Sistem kvaliteta se može kombinovati u jedinstvenu cjelinu ako je nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha odobren kao organizacija za održavanje.

(3) Sadržaj sistema kvaliteta nalazi se u Aneksu 3. ovog Pravilnika.

Član 107.

(Priručnik organizacije za upravljanje kontinuitetom plovidbenosti)

(1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha dužan je izraditi Priručnik organizacije za upravljanje kontinuitetom plovidbenosti (*Continuing Airworthiness Management Exposition - CAME*) koji uključuje strukturu organizacije:

- a) imenovanog rukovodioca odgovornog za sistem održavanja kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova (*Post Holder For Continuing Airworthiness*).

b) procedure koje se moraju slijediti da bi se zadovoljili zahtjevi vezani za odgovornost održavanja i sistema kvaliteta.

(2) BHDCA mora odobriti priručnik organizacije za upravljanje kontinuitetom plovidbenosti nosioca potvrde za pružanje usluga iz vazduha i sve dopune.

Član 108.

(Program održavanja vazduhoplova)

(1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da se vazduhoplov održava u skladu s programom održavanja vazduhoplova.

(2) Program održavanja vazduhoplova sadrži pojedinosti cjelokupnog održavanja, uključujući i učestalost pojedinih zadataka, kao i program praćenja pouzdanosti vazduhoplova ukoliko BH DCA smatra da je neophodan.

(3) BHDCA mora odobriti program održavanja vazduhoplova i sve njegove dopune.

Član 109.

(Tehnička knjiga vazduhoplova)

(1) Tehnička knjiga vazduhoplova sadrži:

a) informacije o svakom letu vazduhoplova, koje su neophodne da se osigura kontinuitet sigurnosti letenja;

b) važeću potvrdu o povratku vazduhoplova u upotrebu (Certificate of Release to Service);

c) dokumentaciju održavanja iz koje je vidljiv status vazduhoplova po pitanju održavanja, redovni ili vanredni zadaci održavanja, sljedeći na redu, osim ako BH DCA odobri da se dokumentacija o održavanju može držati na nekom drugom mjestu;

d) sve neotklonjene kvarove koji mogu uticati na let vazduhoplova;

e) sve potrebne instrukcije vezane za aranžmane po pitanju tehničke podrške.

(2) BHDCA mora odobriti tehničku knjigu vazduhoplova i sve dopune.

Član 110.

(Evidencija o održavanju)

(1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da se tehnička knjiga vazduhoplova čuva 24 mjeseca nakon posljednjeg upisa podataka.

(2) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati sistem čuvanja dokumenata, u formi prihvatljivoj za BH DCA, i to:

a) podatke o održavanju vazduhoplova koji uključuje detaljne zapise o održavanju vazduhoplova i o svakom ugrađenom dijelu u vazduhoplov i to 24 mjeseca nakon što je vazduhoplov ili dio vazduhoplova pušten u rad;

b) podatke o ukupnom vremenu i broju letova vazduhoplova, te svih dijelova vazduhoplova koji imaju ograničenu upotrebu i to 12 mjeseci nakon što je vazduhoplov trajno povučen iz saobraćaja;

c) podatke o vremenu i broju letova vazduhoplova od posljednje opće obnove (overhaul) vazduhoplova ili dijela vazduhoplova koji je bio podvrgnut općoj obnovi i vrijeme do sljedeće generalne obnove vazduhoplova ili dijela vazduhoplova;

-
- d) podatke o tekućem statusu pregleda izvršenih na vazduhoplovu, u cilju utvrđivanja saglasnosti sa odobrenim programom održavanja dok se ne obavi sljedeći pregled vazduhoplova ili dijela vazduhoplova u jednakom obimu radova;
- e) podatke o tekućem statusu naloga za plovidbenost koji se odnose na vazduhoplov i dio vazduhoplova i to 12 mjeseci nakon što je vazduhoplov bio stalno povučen iz saobraćaja;
- f) podatke o izvršenim modifikacijama i popravkama na vazduhoplovu, motoru, elisi, i bilo kojem drugom dijelu vazduhoplova vitalnom za sigurnost leta i to 12 mjeseci nakon što je vazduhoplov trajno povučen iz saobraćaja.
- (3) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da se podaci navedeni u stavu (2) tačke a) i b) ovog člana predaju drugom nosiocu potvrde za pružanje usluga iz vazduha, u slučaju predaje vazduhoplova od jednog nosioca potvrde za pružanje usluga iz vazduha drugom.
- (4) Utvrđeni period čuvanja podataka vrijedi i za novog nosioca potvrde za pružanje usluga iz vazduha.

DIO DEVETI - LETAČKA POSADA VAZDUHOPLOVA

Član 111.

(Sastav letačke posade)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da:

- a) sastav i broj članova letačke posade je u skladu sa Letačkim priručnikom ili drugim odgovarajućim priručnikom;
- b) letačka posada uključuje i dodatne članove letačke posade kada to zahtijeva specijalizovan zadatak. Broj članova letačke posade ne smije da bude manji nego što je propisano u Operativnom priručniku;
- c) svi članovi letačke posade imaju odgovarajuće i važeće dozvole koje izdaje BH DCA, i da su kvalifikovani i sposobni da vrše dodijeljene dužnosti,
- d) neiskusni članovi posade se ne planiraju zajedno na isti let;
- e) jedan od članova letačke posade se određuje kao vođa vazduhoplova, koji može povjeriti vođenje vazduhoplova drugom adekvatno kvalifikovanom pilotu.

Član 112.

(Obuka za tip vazduhoplova i provjera)

- (1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da:
- a) svaki član letačke posade završi kurs za tip vazduhoplova u skladu sa zahtjevima JAR-FCL ili drugim odgovarajućim zahtjevima kada mijenja tip vazduhoplova i radi sticanja ovlaštenje za novi tip vazduhoplova;
- b) svaki član letačke posade završi kurs operatora za tip vazduhoplova prije obavljanja dužnosti u slučaju promjene tipa vazduhoplova i radi sticanja ovlaštenja za novi tip vazduhoplova, kao i promjene operatora vazduhoplova;
- c) kurs operatora za tip vazduhoplova vrši kvalifikovana osoba u skladu sa programom kursa koji je sastavni dio Operativnog priručnika;
- d) svaki član letačke posade prođe provjere u skladu sa članom 113. i 115. ovog Pravilnika;

(2) U slučaju promjene tipa vazduhoplova, provjera koja se zahtijeva članom 115. ovog Pravilnika može biti kombinovana sa provjerom praktične osposobljenosti za tip vazduhoplova.

(3) Kurs operatora za tip vazduhoplova može biti kombinovan sa kursom za sticanje ovlaštenja za novi tip vazduhoplova.

Član 113.

(Obuka za tipske razlike i obuka za upoznavanje)

(1) Nositelac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da svaki član letачke posade završi:

a) obuku za tipske razlike kada treba da upravlja varijantom vazduhoplova na kome trenutno izvršava poslove i kada se uvodi nova oprema ili procedure na tipu ili varijanti vazduhoplova na kome se trenutno izvršavaju zadaci;

b) obuku za upoznavanje koja zahtijeva primjenu dodatnog znanja kada se upravlja drugim vazduhoplovom istog tipa ili kada se uvodi nova oprema ili procedure na tipu ili varijanti vazduhoplova na kome se trenutno izvršavaju zadaci.

(2) Nositelac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora specificirati u Operativnom priručniku kada se zahtijeva obuka za tipske razlike i obuka za upoznavanje.

Član 114.

(Unapređenje u zvanje Vođa vazduhoplova)

(1) Nositelac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora utvrditi nivo minimalnog iskustva za unapređenje u zvanje Vođa vazduhoplova koji mora biti utvrđen u Operativnom priručniku.

(2) Minimalni zahtjevi za zvanje Vođa vazduhoplova moraju biti utvrđeni u Operativnom priručniku.

Član 115.

(Periodična obuka i provjera)

(1) Nositelac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da:

a) svaki član posade prođe periodičnu obuku i provjeru i da je takva obuka i provjera odgovarajuća za tip ili varijantu vazduhoplova za koji je član letачke posade ovlašten da upravlja.

b) program periodične obuke i provjere je uspostavljen u Operativnom priručniku.

(2) Nositelac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da svaki član posade prođe godišnju provjeru stučnosti u kojoj će pokazati svoju sposobnost u izvršavanju normalnih, vanrednih i postupaka u opasnosti.

(3) Obuka i provjere moraju biti izvršeni od strane instruktora na klasi/tipu ili imenovanog rukovodioca za letачke operacije.

Član 116.

(Kvalifikacija za upravljanje vazduhoplovom iz bilo kojeg sjedišta)

Nositelac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je, za pilote kojima može biti dodijeljeno da upravljaju iz bilo kojeg sjedišta, odgovarajuća procedura utvrđena u Operativnom priručniku.

Član 117.

(Skorašnje iskustvo)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha, u pogledu skorašnjeg iskustva na vazduhoplovu, mora da osigura da:

- a) pilot ne može da leti kao vođa vazduhoplova ili drugi član posade koji je adekvatno kvalifikovan i kojeg je vođa vazduhoplova ovlastio da upravlja vazduhoplovom, ako u prethodnih 90 dana nije obavio najmanje tri polijetanja i tri slijetanja kao pilot koji upravlja vazduhoplovom istog tipa ili na simulatoru leta;
- b) drugi pilot ne može da upravlja vazduhoplovom u toku polijetanja i slijetanja, ako u prethodnih 90 dana nije kao pilot upravljao vazduhoplovom na tri leta tokom polijetanja i slijetanja avionom istog tipa ili na simulatoru leta.

Član 118.

(Osposobljenost za područje operacija i vrstu radova)

- (1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je svo uposleno letačko osoblje adekvatno osposobljeno za vrstu radova i da imaju na raspolaganju sve potrebne informacije neophodne za sigurno izvođenje radova u tom području operacija.
- (2) Prije izvođenja specijalizovanih radova piloti moraju poznavati procedure utvrđene u Operativnom priručniku.
- (3) Osposobljenost za vrstu radova može biti produžena izvršavanjem istih u periodu važenja ili dopunskom obukom što mora biti utvrđeno u Operativnom priručniku.

Član 119.

(Evidencija obuke i provjera)

- (1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora voditi evidenciju o provedenoj obuci, provjerama i osposobljenosti svakog člana letačke posade.
- (2) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora dati na uvid sve zabilješke o provedenoj obuci i provjerama na zahtjev člana letačke posade.

DIO DESETI - OSTALI ČLANOVI POSADE VAZDUHOPLOVA

Član 120.

(Minimalni zahtjevi)

- (1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je svaki član posade stariji od 18. godina i od strane kvalifikovane osobe procijenjen osposobljenim za određenu vrstu radova.
- (2) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je svaki član posade osposobljen za vršenje propisanih dužnosti.

Član 121.

(Početna obuka)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je svaki član posade uspješno završio propisanu početnu obuku prije otpočinjanja obuke na tipu vazduhoplova.

Član 122.

(Obuka za tip vazduhoplova i obuka za razlike)

(1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je svaki član posade završio odgovarajuću obuku, utvrđenu u Operativnom priručniku, prije vršenja dodijeljenih dužnosti i to:

- a) obuka za tip mora biti završena prije vršenja dužnosti člana posade ili dužnosti na novom tipu vazduhoplova;
- b) obuka za razlike mora biti završena prije vršenja dužnosti na varijanti tipa vazduhoplova u odnosu na aktuelni tip vazduhoplova ili na vazduhoplovu sa različitim opremom za slučaj nužde ili na vazduhoplovu sa različitim smještajem iste opreme ili na vazduhoplovu sa različitim opremom značajnom za vršenje dužnosti člana posade ili na vazduhoplovu sa različitim normalnim i postupcima u slučaju nužde u odnosu na aktuelni tip vazduhoplova.

(2) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora odrediti sadržaj obuke za tip i obuke za upoznavanje uzimajući u obzir prethodnu obuku članova posade na osnovu evidencije obuke propisane članom 127. ovog Pravilnika.

(3) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da:

- a) obuka za tip vazduhoplova se vrši na konstruktivan i stvaran način;
- b) obuka za razlike se vrši na konstruktivan način;
- c) obuka za tip vazduhoplova i ako je potrebno obuka za razlike uključuje korištenje odgovarajuće opreme (opremu za slučaj opasnosti) i procedure za slučaj opasnosti odgovarajuće za tip ili varijantu tipa vazduhoplova. Obuka za tip vazduhoplova obuhvata obuku i uvježbavanje na odgovarajućem sredstvu za obuku (simulator) ili aktuelni vazduhoplov.

Član 123.

(Letovi za upoznavanje)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da svaki član posade nakon završetka obuke za tip izvrši određeni broj letova za upoznavanje prije nego što počne da vrši dužnost člana posade.

Član 124.

(Periodična obuka)

(1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da svaki član posade vrši periodičnu obuku koja obuhvata dužnosti dodijeljene svakom članu posade u normalnim i postupcima u slučaju opasnosti, kao i vježbe bitne za tip ili varijantu tipa vazduhoplova na kome se izvršavaju radovi.

(2) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da periodična obuka i program provjere uključuju teoretsku i praktičnu nastavu zajedno sa individualnim uvježbavanjem.

(3) Period važenja periodične obuke i provjere stručnosti je 12 kalendarskih mjeseci ne ubrajajući dane do kraja mjeseca u kojem se izdaje.

(4) Ako se izdaje u posljednja tri mjeseca važenja prethodne provjere, period važenja je od datuma izdavanja do 12 mjeseci od datuma isticanja prethodne provjere.

Član 125.

(Obuka za obnavljanje znanja)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da svaki član posade koji nije vršio letačke dužnosti u prethodnih šest mjeseci završi obuku za obnavljanje znanja određenu u Operativnom priručniku.

(2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da, u slučaju kada je član posade vršio letačke dužnosti, ali ih nije vršio kao član posade na određenom tipu vazduhoplova u prethodnih šest mjeseci, prije vršenja dužnosti na tom tipu vazduhoplova mora:

- a) završiti obuku obnavljanja znanja za taj tip vazduhoplova, ili;
- b) izvršiti dva leta za upoznavanje na tom tipu vazduhoplova.

Član 126.

(Provjera stručnosti)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da tokom ili poslije završetka obuke svaki član posade bude provjeren, obuhvatajući sadržaj obuke, da bi se izvršila provjera stručnosti u vršenju normalnih i postupaka u slučaju opasnosti.

(2) Provjeru iz stava (1) ovog člana vrše lice koje ovlasti BHDCA.

(2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da svaki član posade bude provjeren poslije:

- a) početne obuke;
- b) obuke za tip vazduhoplova i obuke za razlike;
- c) periodične obuke.

Član 127.

(Evidencija obuke)

Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora:

- a) voditi evidenciju o svakoj obuci i svim provjerama za svakog člana posade;
- b) izdati uvjerenje o početnoj obuci, obuci za tip vazduhoplova, periodičnoj obuci, kao i drugim provjerama i iste daje svakom članu posade na njegov zahtjev.

DIO JEDANAESTI - PRIRUČNICI, DNEVNICI I EVIDENCIJA

Član 128.

(Opća pravila za Operativni priručnik)

(1) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da Operativni priručnik sadrži sva uputstva i informacije za izvršavanje dužnosti operativnog osoblja.

(2) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da sadržaj Operativnog priručnika, uključujući sve dopune i izmjene, nije u suprotnosti sa uvjetima sadržanim u Potvrdi za pružanje usluga iz vazduha ili drugim propisima.

(3) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha može izdati Operativni priručnik u više dijelova.

(4) Nositelj potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da operativno osoblje ima pristup kopiji svakog dijela Operativnog priručnika.

-
- (5) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da se Operativni priručnik dopunjava ili mijenja, tako da su uputstva i informacije aktuelne.
- (6) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je operativno osoblje upoznato sa promjenama koje su značajne za vršenje njihovih dužnosti.
- (7) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da su informacije koje su uzete iz odobrenih dokumenata, ili bilo koja dopuna tako odobrenih dokumenata, pravilno unijete u Operativni priručnik, tako da nema informacija koje su u suprotnosti sa odobrenim dokumentima.
- (8) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je sadržaj Operativnog priručnika predstavljen u obliku koji može biti korišten bez poteškoća.

Član 129.

(Struktura i sadržaj Operativnog priručnika)

Operativni priručnik obavezno sadrži:

- a) Dio A; Generalni/Osnovni dio koji uključuje operativne procedure i instrukcije potrebne za sigurne operacije vazduhoplovom bez obzira na tip vazduhoplova;
- b) Dio B; Operativne stavke za određeni tip vazduhoplova koji uključuje instrukcije i procedure potrebne za sigurne operacije za konkretan tip vazduhoplova;
- c) Dio C; Usluge iz vazduha i operativna područja koji uključuje instrukcije i informacije koje su potrebne za specifične radne zadatke iz vazduha i operativna područja;
- d) Dio D; Obuka koji uključuje instrukcije za obuku osoblja koja se zahtijeva za sigurno izvođenje operacija.

Član 130.

(Letački priručnik vazduhoplova)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora posjedovati važeći Letački priručnik vazduhoplova ili odgovarajući dokument za svaki vazduhoplov kojim se operiše.

Član 131.

(Dnevnik vazduhoplova)

- (1) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora voditi i sačuvati Dnevnik vazduhoplova koji sadrži informacije u skladu sa zahtjevima utvrđenim u Operativnom priručniku.
- (2) Nosiocu potvrde za pružanje usluga iz vazduha može se dozvoliti da ne vodi Dnevnik vazduhoplova, ako su relevantne informacije na raspolaganju u ostalim dokumentima.

Član 132.

(Tehnički dnevnik vazduhoplova)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora voditi i sačuvati Tehnički dnevnik vazduhoplova za svaki vazduhoplov kojim se operiše.

Član 133.

(Period čuvanja dokumenata)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da se:

-
- a) informacije koje se koriste za pripremu i izvršenje leta (plan leta, NOTAM/AIS, masa i balans vazduhoplova, obavještenje o specijalnom teretu) se čuvaju u periodu od tri mjeseca;
 - b) izvještaji (dnevnik vazduhoplova, izvještaji o događajima, izvještaji o prekoračenju vremena letenja) se čuvaju u periodu od tri mjeseca;
 - c) evidencija o letačkoj posadi:
 - 1) vrijeme letenja i rada se čuva u periodu od 15 mjeseci;
 - 2) kopije letačkih dozvola se čuvaju trajno;
 - 3) sve vrste obuka i provjera se čuvaju u periodu od tri godine;
 - 4) obuka za opasne materije se čuva u periodu od tri godine;
 - d) evidencija o kabinskoj posadi:
 - 5) vrijeme letenja i rada se čuva u periodu od 15 mjeseci;
 - 6) kopije dozvola se čuvaju trajno;
 - 7) sve vrste obuka i provjera se čuvaju trajno;
 - 8) obuka za opasne materije se čuva u periodu od tri godine.

DIO DVANAESTI - DUŽINA TRAJANJA VREMENA RADA I VREMENA LETENJA

Član 134.

(Ograničenje vremena rada i vremena letenja)

Maksimalno trajanje vremena rada u toku jedne kalendarske godine uključujući i vrijeme dežurstva je ograničeno na 1800 sati, od čega je vrijeme letenja ograničeno na 900 sati.

Član 135.

(Vrijeme odmora)

- (1) Pilot mora dobiti slobodne dane za odmor, u kojima je oslobođen od vršenja dužnosti i o kojima mora unaprijed biti obaviješten i to:
 - a) najmanje sedam dana u toku kalendarskog mjeseca, koji može uključiti bilo koje vrijeme predviđeno za odmor;
 - b) najmanje 96 dana u svakoj kalendarskoj godini koji može uključiti bilo koje vrijeme predviđeno za odmor.

DIO TRINAESTI - PRIJEVOZ OPASNIH MATERIJIA VAZDUŠNIM PUTEM

Član 136.

(Prijevoz opasnih materija)

- (1) Prijevoz opasnih materija vazdušnim putem je zabranjen, osim ukoliko postoji odobrenje izdato od BHDCA.
- (2) Vođa vazduhoplova je obavezan preduzeti sve potrebne mjere kako bi osigurao da su opasne materije koje se prevoze vazdušnim putem pravilno klasifikovane, dokumentovane, kvalifikovane, opisane, upakovane, označene, stavljene etikete i bez vidljivih znakova oštećenja.

(3) Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora ispunjavati sve odredbe sadržane u Tehničkoj instrukciji za prijevoz opasnih materija tokom preduzimanja i prijevoza opasnih materija.

Član 137.

(Klasifikacija opasnih materija)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da su svi predmeti i supstance klasifikovani kao opasne materije kao što je specificirano u Tehničkoj instrukciji za prijevoz opasnih materija.

Član 138.

(Pakovanje opasnih materija)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da su opasne materije pakovane na način utvrđen u Tehničkoj instrukciji za prijevoz opasnih materija.

Član 139.

(Označavanje opasnih materija)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da su opasne materije jasno označene naljepnicama na način utvrđen u Tehničkoj instrukciji za prijevoz opasnih materija.

Član 140.

(Dokumenta za prijevoz opasnih materija)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da se prilikom prijevoza opasnih materija nalaze prateći dokumenti za transport, kao i obavještenje za vođu vazduhoplova o vrsti i količini istih.

DIO ČETRNAESTI - BEZBJEDNOST CIVILNOG VAZDUHOPLOVSTVA

Član 141.

(Bezbjedonosni zahtjevi)

Nosilac potvrde za pružanje usluga iz vazduha mora osigurati da je svo osoblje upoznato i u saglasnosti sa zahtjevima nacionalnog programa bezbjednosti Bosne i Hercegovine.

Član 142.

(Izveštavanje o nezakonitom ometanju)

Vođa vazduhoplova mora, bez odlaganja, podnijeti izvještaj o svakom nezakonitom ometanju najbližoj policijskoj stanici i BH DCA.

DIO PETNAESTI - PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 143.

(Sastavni dijelovi Pravilnika)

Sastavni dijelovi ovog Pravilnika su:

- a) Aneks 1 - Operativni priručnik;
- b) Aneks 2 - Priručnik za održavanje vazduhoplova operatora;
- c) Aneks 3 - Sistem kvaliteta;

-
- d) Aneks 4 - Program održavanja vazduhoplova;
 - e) Aneks 5 - Tehnička knjiga vazduhoplova;
 - f) Aneks 6 - Zahtjev za izdavanje Potvrde za pružanje usluga iz vazduha;
 - g) Aneks 7 - Podaci o rukovodnom osoblju;
 - h) Aneks 8 - Potvrda o pružanju usluga iz vazduha;
 - i) Aneks 9 - Specifikacija operacija Potvrde o pružanju usluga iz vazduha.

Član 144.

(Stupanje na snagu)

Ovaj Pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

Broj 02-292.4-231-1/07
12. marta 2007. godine
Sarajevo

Generalni direktor
Đorđe Ratkovića, s. r

Aneks 1

OPERATIVNI PRIRUČNIK

Operativni priručnik sadrži sljedeće:

DIO A - GENERALNI/OSNOVNI DIO

0. ADMINISTRACIJA I UPRAVLJANJE OPERATIVNIM PRIRUČNIKOM

0.1 Uvod

- a) Izjava da je Operativni priručnik u skladu sa svim primjenljivim pravilima i uvjetima iz odgovarajuće potvrde.
- b) Izjava da Operativni priručnik sadrži operativna uputstva kojih se mora pridržavati osoblje.
- c) Lista i kratak opis različitih dijelova Operativnog priručnika, njihov sadržaj, primjenljivost i upotreba.
- d) Objašnjenja i definicije pojmova korištenih u Operativnom priručniku.

0.2 Sistem izmjena i revizija

- a) Imenovanje odgovorne osobe za izdavanje i unošenje dopuna i revizija.
- b) Evidencija o amandmanima i revizijama sa datumom unošenja i datumom važenja.
- c) Izjava da rukom pisane dopune i revizije nisu dozvoljene osim u situacijama koje zahtijevaju hitnu dopunu ili reviziju u interesu sigurnosti.
- d) Opis sistema za označavanje strana i njihovih datuma važnosti.
- e) Lista važećih strana.
- f) Obilježavanje izmjena (na stranicama teksta i ako je primjenljivo, na kartama i dijagramima).
- g) Privremene revizije.
- h) Opis sistema distribucije priručnika, amandmana i revizija.

1. ORGANIZACIJA I ODGOVORNOST

1.1 Organizaciona struktura. Opis organizacione strukture kompanije.

1.2 Imenovani rukovodioci. Ime svakog rukovodioca odgovornog za letачke operacije, sistem održavanja, obuku posade i zemaljske operacije.

1.3 Odgovornosti i dužnosti rukovodećeg operativnog osoblja. Opis dužnosti, odgovornosti i ovlaštenja rukovodećeg operativnog osoblja.

1.4 Ovlaštenja, dužnosti i odgovornosti vođe vazduhoplova.

1.5 Dužnosti i odgovornosti članova posade osim vođe vazduhoplova.

2. OPERATIVNO UPRAVLJANJE I NADZOR

2.1 Nadzor operacija od strane operatora. Opis sistema za nadzor operacija.

2.2 Sistem i odgovornost za objavljivanje dodatnih operativnih instrukcija i informacija. Opis sistema za objavljivanje informacija koje mogu biti operativne prirode, ali koje su dopuna onima iz Operativnog priručnika.

2.3 Operativno upravljanje. Opis procedura i odgovornosti koje su neophodno za provođenje operativne kontrole uvažavajući sigurnost letenja.

3. SISTEM KVALITETA

3.1 Opis politike kvaliteta operatora i sistema podjele zaduženja i odgovornosti, ako je primjenljivo.

4. SASTAV POSADE

4.1 Objašnjenje metoda za određivanje sastava posade.

5. POTREBNE KVALIFIKACIJE

5.1 Opis potrebnih dozvola, ovlaštenja, kvalifikacije/stručnosti, iskustva u pružanju usluga iz vazduha, obuka, provjere, prethodno/skorašnje iskustvo i sastav posade.

6. MJERE PREDOSTROŽNOSTI ZA ZDRAVLJE POSADE

6.1 Relevantni propisi i uputstva za članove posade u vezi zdravlja i sposobnosti (bolesti, davanje krvi, vakcinacije, alkohol, droge, tablete za spavanje, ronjenje, itd.).

6.2 Primjenljivi propisi i uputstva za članove posade u vezi opasnog tereta (pesticidi i hemikalije itd.).

7. OGRANIČENJA VREMENA LETENJA

7.1 Ograničenja vremena letenja i radnog vremena, uključujući minimalno vrijeme odmora.

8. OPERATIVNE PROCEDURE

8.1 Instrukcije za pripremu leta. Instrukcije koje su primjenljive na operacije:

- a) Opće procedure;
- b) Procedura za izviđanje zone operacija u cilju indentifikacije opasnosti i visine po pritisku;
- c) Procedura za određivanje mase tereta i procjenu granica performansi i centra težišta;
- d) Procedura u slučaju nužde, odnosno izbacivanje tereta, goriva ili hemikalija (uključujući radnje cjelokupnog osoblja);
- e) Procedure za svaki drugi specifičan zadatak;
- f) Sistem za pribavljanje NOTAM-a, meteoroloških i drugih kritičnih informacija na matičnom aerodromu i na lokacijama na terenu;
- g) Zahtjevi za određene zadatke (ogledalo, vješanje tereta, uređaji za teret, posebna radio oprema, radarski visinometri, itd.);
- h) Uputstvo za upotrebu liste odloženih radova (DDL) i liste minimalne opreme (MEL);
- i) Način popunjavanja i nošenja dokumenata uključujući Tehnički dnevnik vazduhoplova.

8.2 Instrukcije za opsluživanja na zemlji. Instrukcije uključuju sljedeće, ukoliko je primjenljivo:

- a) Procedure punjenja gorivom, uključujući potrebne provjere kvaliteta na terenu i predostrožnosti za sprečavanje prolivanja i zagađivanje okoline;

-
- b) Zahtjevi za informisanje putnika, specijalista za određene zadatke i zemaljsko osoblje;
 - c) Procedure odleđivanja i sprečavanja zaleđivanja na zemlji;
 - d) Procedure dekontaminacije.

8.3 Letačke procedure. Instrukcije uključuju sljedeće, ukoliko je primjenljivo:

- a) Procedure relevantne za tip vazduhoplova, određene zadatke i područje rada, uključujući bilo koje odobrenje u vezi sa operacijama u naseljenim oblastima i/ili u područjima sa objektima sa izraženom visinom;
- b) Procedura za podešavanja visinomera;
- c) Procedura za upravljanje potrošnjom goriva;
- d) Korištenje sigurnosnih pojaseva i ramenih veza;
- e) Postupci nakon zvučnog signala od uređaja za upozorenje na opasnost (EGPWS itd.);
- f) Politika korištenja slobodnih sjedišta;
- g) Meteorološka ograničenja za određeni zadatak;
- h) Sigurnosni zahtjevi u kabini uključujući i pušenje;
- i) Turbulencija i struje od rotora;
- j) Savjeti za rad u nepovoljnim i potencijalno opasnim atmosferskim uvjetima.

8.4 Zahtjevi u vezi upotrebe kiseonika.

- a) Zahtjevi vezani za obezbjeđenje i korištenje kiseonika (visina, vrijeme izlaganja, noć itd.);
- b) Posebni zahtjevi za posadu, specijaliste za određene poslove i putnike.

9. OPASNE MATERIJE I ORUŽJE

9.1 Informacija, instrukcija i opće uputstvo o transportu opasnih materija kao unutrašnjeg ili spoljašnjeg tereta sadrži:

- a) Politiku operatora za transport opasnih materija uključujući mjere zaštite od dejstva opasnih materija (hemikalija, pesticida, goriva itd.) na terenu;
- b) Uputstvo o načinu prihvata, označavanja, čuvanja i razdvajanja opasnih materija;
- c) Procedura za vanrednu situaciju u koju su uključene opasne materije;
- d) Dužnosti cjelokupnog osoblja;
- e) Instrukcije o prijevozu zaposlenih.

9.2 Uvjeti pod kojima se može prevoziti oružje, bojeva municija i sportska oprema.

10. BEZBJEDNOST

10.1 Bezbjedonosne instrukcije i uputstva, koje uključuju ovlaštenja i odgovornosti cjelokupnog operativnog osoblja.

11. POSTUPCI U SLUČAJU NESREĆE ILI INCIDENTA

11.1 Procedure za postupanje, bilježenje i prijavljivanje nesreća i incidenta uključujući:

-
- a) Definicije nesreća i incidenta i odgovornosti cjelokupnog osoblja;
 - b) Procedure prijavljivanja (uključujući sve obavezne obrasce za izvještavanje);
 - c) Specijalno obavještenje o incidentu u slučaju prijevoza opasnih materija.

12. PRAVILA LETENJA

12.1 Primjenjiva pravila letenja i drugi propisi.

12.2 Procedure za dobijanje dozvola i izuzeća (za spoljašnji teret i odobrenja za letenje na malim visinama).

DIO B - OPERATIVNE STAVKE ZA ODREĐENI TIP VAZDUHOPLOVA

0. OPĆE INFORMACIJE I JEDINICE MJERE

0.1 Opće informacije uključujući jedinice mjere i tabele za konverziju.

1. OGRANIČENJA

1.1 Opis dozvoljenih i operativnih ograničenja, uključujući ona primjenljiva za opremu posebne namjene, sadrži, gde je primjenljivo:

- a) Status Sertifikacije;
- b) Konfiguraciju putničke kabine;
- c) Tipove odobrenih operacija;
- d) Sastav posade;
- e) Masu i centar težišta;
- f) Ograničenja brzine;
- g) Envelopu leta;
- h) Ograničenja jačine vetra;
- i) Ograničenja performansi;
- j) Ugao prilaženja;
- k) Kontaminaciju zmaja;
- l) Ograničenja sistema.

2. PROCEDURE U VANREDNIM SLUČAJEVIMA

Procedure u vanrednim slučajevima i dužnosti posade, liste provjere i način njihovog korištenja uključujući svaki postupak u vanrednom slučaju sa opremom posebne namjene, što nije opisano u Letačkom priručniku vazduhoplova.

3. NORMALNE PROCEDURE

Normalne procedure i dužnosti posade, liste provjere i način njihovog korištenja uključujući svaki postupak u vanrednom slučaju sa opremom posebne namjene, što nije opisano u Letačkom priručniku vazduhoplova ili odgovarajućem dokumentu.

4. PERFORMANSE

4.1 Podaci o performansama moraju biti predstavljeni u obliku koji omogućava lako korištenje.

4.2 Podaci o performansama moraju biti u saglasnosti sa zahtjevima ovog Pravilnika.

4.3 Ako podaci za klasu performansi nisu dostupni u Letačkom priručniku vazduhoplova ili ekvivalentnom dokumentu onda drugi podaci koje odobri BH DCA mogu biti uključeni.

5. MASA I BALANS

5.1. Instrukcije i podaci za proračun mase i centraže uključuju:

- a) Sistem proračuna;
- b) Informaciju o popunjavanju dokumentacije;
- c) Ograničenja.

6. UTOVAR

6.1. Procedure za utovar i istovar, obezbjeđenje unutrašnjeg i spoljašnjeg tereta.

7. PLANIRANJE LETA

7.1 Podaci i instrukcije neophodne za planiranje prije i u toku leta.

7.2 Procedure za specifične zadatke.

8. LISTA ODSTUPANJA OD KONFIGURACIJE

Rezervisano.

9. LISTA MINIMALNE OPREME

9.1. Lista minimalne opreme za određene tipove/varijante vazduhoplova, operacije i geografska područja.

10. OPREMA ZA PREŽIVLJAVANJE I VANREDNE SITUACIJE UKLJUČUJUĆI KISEONIK

10.1 Lista opreme za preživljavanje, zavisno od prirode oblasti operacija i od njene dostupnosti;

10.2 Lista provjere za ocjenu stanja i ispravnosti opreme i instrukcije za njenu upotrebu;

10.3 Procedure za određivanje količine potrebnog kiseonika i raspoložive količine.

11. PROCEDURE EVAKUACIJE U SLUČAJU NUŽDE

Procedure evakuacije u slučaju nužde, koordinacija posade i postupci sa putnicima u slučaju prinudnog slijetanja, slijetanja na vodu ili drugih vanrednih situacija.

12. SISTEMI VAZDUHOPLOVA

Opis sistema vazduhoplova i sve opreme za specifične zadatke. Opciona oprema, dodatni sistemi ili priključci, relevantne procedure uključujući sve dopune Letačkom priručniku vazduhoplova ili ekvivalentnom dokumentu.

DIO C - VRSTA PRUŽANJA USLUGA IZ VAZDUHA I OBLAST OPERACIJA

Posebne instrukcije u vezi sa geografskim područjima rada i vrstama operacija.

DIO D - OBUKA

1. Minimalne kvalifikacije (uključujući nalet za letačko osoblje) potrebne za pružanje određenih usluga iz vazduha.

2. Plan obuke i program provjere za operativno osoblje.

2.1 Za letačku posadu. Sva relevantna poglavlja koja se odnose na njihove dužnosti.

2.2 Za članove posade. Sva relevantna poglavlja koja se odnose na njihove dužnosti.

2.3 Za specijaliste. Sve relevantne stavke specifične za njihove dužnosti.

2.4 Za zemaljsko osoblje. Sve relevantne stavke propisane za njihove dužnosti.

3. Procedure

3.1 Sistem praćenja datuma isticanja kvalifikacija, provjera, testova i dozvola.

3.2 Sistem/politika za rad sa osobljem koje ne zadovolji provjere i testove.

3.3 Period čuvanja dokumentacije.

ANEKS 2

PRIRUČNIK ZA ODRŽAVANJE VAZDUHOPLOVA OPERATORA

POGLAVLJE 0-GENERALNA ORGANIZACIJA

0.1. Izjava o odgovornosti Operatora;

0.2. Opće informacije:

- a) Kratki opis organizacije;
- b) Odnosi sa drugim organizacijama;
- c) Sastav flote - tip operacija;
- d) Lokacije linijskih stanica.

0.3. Osoblje za upravljanje održavanjem:

- a) Odgovorni rukovodilac;
- b) Odgovorna osoba za sistem održavanja;
- c) Koordinacija unutar sistema održavanja;
- d) Obaveze i odgovornosti;
- e) Organizaciona šema;
- f) Ljudski resursi i obuka osoblja.

0.4. Procedure izvještavanja BHDCA u slučaju izmjene ugovora o održavanju/ lokacija /osoblja/ aktivnosti/ odobrenja.

0.5. Procedure izmjene Priručnika.

POGLAVLJE 1-PROCEDURE ODRŽAVANJA

1.1. Korištenje vazduhoplovne Tehničke knjige i primjena Liste minimalne opreme;

-
- 1.2. Program održavanja vazduhoplova - izrada i poboljšanja;
 - 1.3. Zapisi o održavanju, odgovornosti, čuvanju, pristupu;
 - 1.4. Izvršavanje i kontrola naloga za plovidbenost;
 - 1.5. Analiza učinkovitosti Programa održavanja;
 - 1.6. Politika usvajanja neobaveznih modifikacija;
 - 1.7. Standardi primjene većih modifikacija;
 - 1.8. Izvještavanje o kvarovima:
 - a) Analiza;
 - b) Veza sa proizvođačima i vazduhoplovnim vlastima;
 - c) Politika odgađanja radova.
 - 1.9. Aktivnosti inženjeringa;
 - 1.10. Programi praćenja pouzdanosti:
 - a) Vazduhoplov;
 - b) Pogonska grupa;
 - c) Komponente.
 - 1.11. Pretpoletni pregled
 - a) Priprema vazduhoplova za let;
 - b) Podgovorene funkcije za zemaljsko opsluživanje;
 - c) Osiguranje ukrcavanja tereta i prtljaga;
 - d) Kontrola punjenja gorivom, količina/kvalitet;
 - e) Kontrola kontaminacije uslijed snijega, leda, prašine i pijeska prema odobrenom standardu.
 - 1.12. Vaganje vazduhoplova;
 - 1.13. Procedure testnog leta;
 - 1.14. Primjerci dokumenata, obrazaca i kartica koje se koriste u sistemu održavanja.

POGLAVLJE 2-SISTEM NADZORA KVALITETA

- 2.1. Politika nadzora kvaliteta, plan i procedure izvođenja audita;
- 2.2. Nadzor aktivnosti upravljanja održavanjem;
- 2.3. Nadzor učinkovitosti Programa održavanja;
- 2.4. Osiguravanje da je svo održavanje izvedeno od strane odgovarajućih JAR-145 organizacija:
 - a) Održavanje vazduhoplova;
 - b) Motori;

c) Komponente.

2.5. Osiguravanje da je svo ugovoreno održavanje izvedeno u skladu sa ugovorima, uključujući podgovarače koje koristi organizacija sa kojom je potpisan ugovor o održavanju;

2.6. Personal za izvođenje audita za nadzor kvaliteta.

POGLAVLJE 3-UGOVORENO ODRŽAVANJE

3.1. Način izbora organizacija za održavanje;

3.2. Detaljna lista organizacija sa kojima je potpisan ugovor o održavanju;

3.3. Relevantne tehničke procedure navedene u ugovorima o održavanju.

Aneks 3

SISTEM KVALITETA

1. Opće

1.1. Definicije:

Pojmovi korišteni u vezi sa zahtjevima Sistema kvaliteta imaju sljedeće značenje:

a) **Odgovorni rukovodilac** (*Accountable Manager*). Osoba prihvatljiva za BH DCA koja posjeduje kompanijske ovlasti da može osigurati da će operacije i održavanje biti financirano i sprovedeno u standardima zahtijevanim od BH DCA, kao i prema dodatnim zahtjevima definisanim od strane operatora.

b) **Osiguranje kvaliteta** (*Quality Assurance*). Sve planirane i sistematske radnje uspostavljene s ciljem utvrđivanja da sve operacije i radnje održavanja zadovoljavaju postavljene zahtjeve.

c) **Rukovodilac kvaliteta** (*Quality Manager*). Rukovodilac, prihvatljiv za BH DCA, odgovoran za upravljanje Sistemom kvaliteta, nadgledanje i zahtijevanje korektivnih mjera.

1.2. Politika kvaliteta (*Quality Policy*)

1.2.1. Operator treba u pisanoj formi dati izjavu u vezi sa Politikom kvaliteta, kojom Odgovorni rukovodilac navodi ciljeve koje Sistem nadzora kvaliteta namjerava postići. Politika kvaliteta treba osigurati postizanje i neprekidnu usaglašenost sa svim relevantnim zahtjevima Zakona o vazduhoplovstvu BiH i važećih podzakonskih akata, kao i sa svim dodatnim standardima koje odredi operator. Kad god dođe do promjene Odgovornog rukovodioca, neophodno je da novopostavljeni Odgovorni rukovodilac potpiše ovu izjavu, što je preduvjet za prihvatanje sistema kvaliteta od strane BH DCA.

1.2.2. Odgovorni rukovodilac je suštinski dio organizacije rukovođenja nosioca Potvrde za pružanje usluga iz vazduha. Izraz "Odgovorni rukovodilac" znači Predsjednik/Upravni direktor/Generalni direktor i sl. u organizaciji, koji po svom položaju ima sveukupnu odgovornost (uključujući finansijsku) za upravljanje organizacijom.

1.2.3. Odgovorni rukovodilac ima krajnju odgovornost za Sistem kvaliteta nosioca Potvrde za pružanje usluga iz vazduha, uključujući učestanost i strukturu aktivnosti vezanih za internu procjenu upravljanja.

1.3. Svrha Sistema osiguranja kvaliteta

1.3.1. Sistem osiguranja kvaliteta omogućuje Operatoru nadgledanje usaglašenosti sa zahtjevima Zakona o vazduhoplovstvu Bosne i Hercegovine i važećih podzakonskih akata, Operativnog

priručnika, Priručnika održavanja (MME), i svih drugih standarda uspostavljenih od strane operatora ili BH DCA, s ciljem osiguravanja sigurnih operacija i plovidbenosti vazduhoplova.

1.4. Rukovodilac kvaliteta (*Quality Manager*)

1.4.1. Funkcija Rukovodioca kvaliteta u smislu nadgledanja usaglašenosti sa procedurama uspostavljenih s ciljem osiguranja sigurnog izvođenja operacija i plovidbenosti vazduhoplova, može biti ostvarena od strane više osoba pomoću različitih, ali komplementarnih Programa za osiguranje kvaliteta.

1.4.2. Primarna uloga Rukovodioca kvaliteta je da potvrdi, nadgledanjem izvođenja letaćkih operacija, održavanja, obuke posada i operacija na zemlji, da su zadovoljeni svi standardi zahtijevani od strane BH DCA i dodatni zahtjevi uspostavljeni od strane operatora, kao i da su sve aktivnosti nadgledane od odgovarajućeg odgovornog rukovodioca, nadležnog za pojedinu oblast.

1.4.3. Rukovodilac kvaliteta odgovoran je za pravilno uspostavljanje Programa kvaliteta, njegovo implementiranje i održavanje.

1.4.4. Rukovodioc kvaliteta:

- a) Mora imati direktan pristup odgovornom rukovodiocu
- b) Ne smije biti jedna od odgovornih osoba
- c) Mora imati pristup svim dijelovima organizacije operatora, kao i organizacijama podugovarača.

1.4.5. U slučaju malih/vrlo malih organizacija, odgovorni rukovodilac može istovremeno imati ulogu rukovodioca kvaliteta. Međutim, u ovom slučaju, auditi kvaliteta trebaju biti provodeni od strane nezavisnih auditora.

2. Sistem kvaliteta

2.1. Uvod

2.1.1. Sistem kvaliteta treba osigurati usaglašenost sa zahtjevima, standardima i procedurama vezanim za izvođenje operacija i održavanja, kao i njihovu adekvatnost.

2.1.2. Operator treba specificirati osnovnu strukturu sistema kvaliteta primjenjivu na operacije.

2.1.3. Sistem kvaliteta treba biti strukturiran u zavisnosti od veličine i složenosti operacija koje će biti izvođene.

2.2. Obim koji pokriva sistem kvaliteta

2.2.1. Sistem kvaliteta odnosi se na slijedeće:

- a) Zahtjeve ovog Pravilnika;
- b) Dodatni standardi i operativne procedure uspostavljene od strane operatora;
- c) Politika kvaliteta operatora;
- d) Organizacijska struktura operatora;
- e) Odgovornost za razvoj, uspostavljanje i upravljanje sistemom kvaliteta;
- f) Dokumentacija, uključujući priručnike, izvještaje i zapise;
- g) Procedure osiguranja kvaliteta;
- h) Program osiguranja kvaliteta;

-
- i) Zahtijevani finansijski, materijalni i ljudski resurs;
 - j) Zahtjevi za obuku.

2.2.2. Sistem kvaliteta treba da uključi osiguranje povratne informacije ka odgovornom rukovodiocu (sistem povratne sprege), s ciljem utvrđivanja korektivnih akcija i njihove brze implementacije. Sistem povratne sprege treba također jasno odrediti, od koga se zahtijeva, da otkloni uočene nedostatke u svakom pojedinačnom slučaju, kao i procedure koje se trebaju slijediti u slučaju da korektivne akcije nisu završene unutar predviđenog roka.

2.3. Relevantna dokumentacija

2.3.1. Relevantna dokumentacija uključuje odgovarajuće dijelove Operativnog priručnika i Priručnika održavanja, koji mogu biti uključeni u poseban Priručnik kvaliteta.

2.3.2. Uz to, relevantna dokumentacija bi uključuje i sljedeće:

- a) Politiku kvaliteta;
- b) Definicije;
- c) Specificirane operativne standarde;
- d) Opis organizacije;
- e) Raspodjelu dužnosti i odgovornosti;
- f) Operativne procedure s ciljem osiguranja saglasnosti sa zahtjevima;
- g) Program za sprečavanje udesa i sigurnosti letenja;
- h) Program osiguranja kvaliteta, uključujući:
 - 1. Plan aktivnosti nadgledanja;
 - 2. Procedure audita;
 - 3. Procedure izvještavanja;
 - 4. Procedure korektivnih akcija;
 - 5. Sistem zapisivanja;
- i) Program školovanja;
- j) Kontrolu dokumentacije.

3. Program osiguranja kvaliteta

3.1. Uvod

3.1.1. Program osiguranja kvaliteta uključuje planirane i sistematske akcije s ciljem utvrđivanja da se aktivnosti na izvođenju operacija i održavanja provode u skladu sa svim primjenjivim zahtjevima, standardima i operativnim procedurama.

3.2. Inspekcija kvaliteta

3.2.1. Primarna svrha inspekcije kvaliteta je da istraži određeni događaj/postupak/dokument i sl., s ciljem utvrđivanja da li su uspostavljene operativne procedure i zahtjevi slijeđeni tokom njihovog obavljanja i da li su dostignuti zahtijevani standardi.

3.2.2. Tipična polja djelovanja za inspekciju kvaliteta su:

- a) Izvođenje letaćkih operacija;
- b) Operacije odleđivanja i sprečavanja zaleđivanja na zemlji;
- c) Usluge letaćke podrške;
- d) Kontrola opterećenja;
- e) Održavanje;
- f) Tehnički standardi;
- g) Standardi obuke.

3.3. Audit

3.3.1. Audit je sistematsko i nezavisno poređenje načina na koji je neka radnja izvršena sa načinom na koji bi ta radnja trebala biti izvršena prema ustanovljenim operativnim procedurama.

3.3.2. Audit najmanje uključuje sljedeće:

- a) Izjavu o obimu audita;
- b) Planiranje i pripremu;
- c) Sakupljanje i bilježenje evidencije;
- d) Analiza evidencije.

3.3.3. Efektivnom auditu doprinosi:

- a) Intervju i razgovor sa osobljem;
- b) Pregled objavljenih dokumenata;
- c) Ispitivanje odgovarajućeg uzorka dokumentacije;
- d) Posmatranje aktivnosti izvođenja operacija;
- e) Čuvanje sačinjenih dokumenata i zapisivanje uočenog stanja.

3.4. Auditori

3.4.1. Operator, zavisno od veličine i složenosti operacija, odlučuje da li audit obavlja jedan auditor ili tim sastavljen od više njih. Auditor ili tim mora imati odgovarajuće iskustvo u operacijama i/ili održavanju.

3.4.2. Odgovornosti auditora trebaju biti jasno definisane u odgovarajućoj dokumentaciji.

3.5. Nezavisnost auditora

3.5.1. Auditori ne bi trebali imati bilo kakvu svakodnevnu vezu unutar područja operacija i/ili održavanja koje treba biti podvrgnuto auditu. Operator može, kao dodatak korištenim uslugama od strane samo u tu svrhu određenog personala stalno zaposlenog unutar posebnog odjela osiguranja kvaliteta, preduzeti i nadgledanje određenog područja ili aktivnosti koristeći auditore koji povremeno obavljaju taj posao. Operator čija veličina i struktura ne opravdava uspostavljanje posebnog odjela i zapošljavanje auditora sa punim radnim vremenom, može organizovati audite koristeći osoblje stalno zaposlen na drugim zadacima iz sopstvene organizacije ili iz nekog vanjskog izvora, po ugovoru koji mora biti prihvatljiv za BH DCA. U svim slučajevima operator mora razviti odgovarajuće procedure da

osigura da osobe direktno odgovorne za oblasti podvrgnute auditu nisu izabrane kao dio tima za izvođenje audita. U slučaju korištenja vanjskih auditora, od suštinske je važnosti da su dobro upoznati sa tipom operacija i/ili održavanja koje izvodi operator.

3.5.2. Program osiguranja kvaliteta operatora treba odrediti osobe unutar kompanije koje posjeduju iskustvo, odgovornost i ovlašćenja da:

- a) Vršer inspekcije kvaliteta i audite kao dijelove tekućeg osiguravanja kvaliteta;
- b) Uočavaju i zapisuju nalaze i skupljaju evidenciju s ciljem potkrepljivanja dokazima tih nalaza;
- c) Preporučuju rješenja putem utvrđenih linija izvještavanja za otklanjanje uočenih nedostataka;
- d) Potvrđuju implementaciju rješenja unutar utvrđenih vremenskih okvira;
- e) Odgovorni su direktno odgovornom rukovodiocu.

3.6. Područje audita

3.6.1. Od operatora se zahtijeva da nadgledaju usaglašenost sa operativnim procedurama koje su uspostavljene s ciljem osiguranja sigurnog izvođenja operacija, plovidbenost vazduhoplova i ispravnost operativne opreme i opreme za nuždu. U tu svrhu neophodno je, kao minimum, nadgledati:

- a) Organizaciju;
- b) Planove i ciljeve kompanije;
- c) Operativne procedure;
- d) Sigurnost izvođenja operacija;
- e) Certifikaciju operatora (*AWC/Operations Specifications*);
- f) Nadgledanje (*Supervision*);
- g) Performanse vazduhoplova;
- h) Operacije u svim vremenskim uvjetima (*All Weather Operations-AWO*);
- i) Komunikacijsku i navigacijsku opremu;
- j) Masa, balans i opterećenje vazduhoplova;
- k) Instrumente i sigurnosnu opremu;
- l) Priručnike, knjige i zapise;
- m) Ograničenja za rad posade, zahtjeve za odmor, raspored posada;
- n) Vezu između odjela održavanja i operacija;
- o) Korištenje Liste minimalne opreme (MEL);
- p) Programe održavanja i neprekidnu plovidbenost;
- q) Kontrolu izvršenja Naloga za plovidbenost (*Airworthiness Directives*);
- r) Izvođenje održavanja;
- s) Odgađanje radova održavanja;
- t) Letačke posade;

-
- u) Kabinsko osoblje;
 - v) Opasne materije;
 - w) Zaštitu od nezakonitog djelovanja (Security);
 - x) Obuku.

3.7. Planiranje audita

3.7.1. Program osiguranja kvaliteta treba da uključuje definisan plan audita i periodično pregledanje zaokruženih ciklusa po pojedinim područjima. Plan treba biti fleksibilan, i treba da dozvoli izvođenje neplaniranih audita u slučaju uočavanja nepovoljnih trendova. Ponovni auditi trebaju biti planirani s ciljem potvrđivanja da su korektivne akcije izvršene i da je njihovo dejstvo bilo efikasno.

3.7.2. Operator treba da uspostavi plan audita koji trebaju biti završeni unutar specificiranog vremenskog perioda. Svi aspekti operacija trebaju biti provjereni unutar perioda od 12 mjeseci, ukoliko BHDCA ne prihvati produženje perioda audita. Operator može povećati učestanost audita, ali ne smije smanjiti učestanost bez prethodnog odobrenja BHDCA. Period duži od 24 mjeseca između dva audita nije prihvatljiv za bilo koje područje djelovanja operatora.

3.7.3. Kada operator definiše plan audita, značajne promjene u menadžmentu, organizaciji, operacijama, ili tehnologijama trebaju biti razmotrene skupa sa promjenama u vazduhoplovnim propisima.

3.8. Nadgledanje (Monitoring) i korektivne akcije

3.8.1. Primarni cilj nadgledanja unutar sistema kvaliteta je istraživanje i procjena efikasnosti i osiguranje neprekidnog ispunjavanja zahtjeva definisanih politikom, operativnim procedurama i procedurama održavanja. Nadgledanje se bazira na inspekcijama kvaliteta, auditima, korektivnim akcijama i auditima izvršenim po izvršenju korektivnih akcija. Operator treba da uspostavi i objavi procedure kvaliteta s ciljem nadgledanja ispunjenosti vazduhoplovnih propisa na neprekidnoj osnovi. Ova aktivnost usmjerena je ka eliminisanju uzroka koji su doveli do nezadovoljavajućih rezultata u pojedinim segmentima.

3.8.2. Bilo koje odstupanje uočeno tokom ovog procesa treba biti preneseno rukovodiocu odgovornom za pojedinu oblast, ili, ukoliko je to odgovarajuće, ka odgovornom rukovodiocu. Odstupanje treba biti zapisano, radi daljeg istraživanja, s ciljem određivanja uzroka i preporuke za izvođenje odgovarajuće korektivne akcije.

3.8.3. Program osiguranja kvaliteta uključuje procedure koje osiguravaju izvođenje korektivnih akcija kao odgovora na uočene nalaze. Ove procedure trebaju nadgledati takve akcije da bi se utvrdila njihova učinkovitost i kompletnost. Organizacijska odgovornost za implementaciju korektivnih akcija je unutar odjela navedenom u izvještaju u kojem se navodi uočeni nedostatak. Odgovorni rukovodilac ima krajnju odgovornost za izvođenje korektivnih akcija i za osiguranje, putem rukovodioca osiguranja kvaliteta, da je rezultat korektivne akcije ponovno uspostavljanje saglasnosti sa zahtjevima BH DCA i kompanijskim standardima.

3.8.4. Korektivne akcije

Po završetku inspekcije kvaliteta/audita, operator određuje:

- a) Ozbilnost uočenih nedostataka i potrebu za neodložnim korektivnim akcijama;
- b) Porijeklo uočenog nedostatka;
- c) Koje korektivne akcije mogu osigurati da neće doći do ponovnog odstupanja od procedura;
- d) Plan za korektivne akcije;

-
- e) Određivanje pojedinaca ili odjela odgovornih za primjenu korektivnih akcija;
 - f) Dodjeljivanje neophodnih resursa od strane odgovornog rukovodioca, ukoliko je to neophodno.

3.8.5. Rukovodilac osiguranja kvaliteta treba:

- a) Provjeriti da je korektivna akcija poduzeta od strane rukovodioca odgovornog za otklanjanje uočenih nedostataka;
- b) Provjeriti da korektivna akcija sadrži potrebne elemente;
- c) Nadgledati potpunu primjenu korektivne akcije;
- d) Izvijestiti rukovodnu strukturu o nezavisnoj procjeni korektivne akcije, primjeni i kompletnosti.
- e) Procijeniti učinkovitost korektivne akcije putem procesa ponovnog izvođenja inspekcije/audita.

3.9. Procjena upravljanja

3.9.1. Procjena upravljanja je iscrpna, sveobuhvatna, sistematska, dokumentovana analiza upravljanja sistemom nadzora kvaliteta, kompanijskih standarda i procedura, koja treba da razmotri:

- a) Rezultate inspekcija kvaliteta, audita i sve druge pokazatelje;
- b) Sveukupnu učinkovitost upravljanja organizacijom u dostizanju postavljenih ciljeva.

3.9.2. Procjena upravljanja treba odrediti i ispraviti uočene negativne trendove i spriječiti, ukoliko je moguće, pojavu budućih odstupanja. Zaključci i preporuke nastale kao rezultat procjene trebaju biti poslone u pismenoj formi ka rukovodiocu odgovornom za preduzimanje akcije.

3.9.3. Odgovorni rukovodilac treba odlučiti o učestalosti, formatu i strukturi internih aktivnosti na procjeni upravljanja.

3.10. Zapisi

3.10.1. Operator treba da održava tačne, potpune i lako dostupne dokumente o rezultatima Programa osiguranja kvaliteta. Ovi zapisi su suštinska osnova za operatora, te se na osnovu njihove analize određuju krajnji uzroci odstupanja od procedura i utvrđuju oblasti u kojima se izvode korektivne akcije.

3.10.2. Na period od pet godina se čuvaju:

- a) Planovi audita;
- b) Inspekcije kvaliteta i izvještaji o auditima;
- c) Odgovori na nalaze;
- d) Izvještaji o korektivnim akcijama;
- e) Auditi po izvođenju korektivnih akcija i izvještaji o otklanjanju nedostataka;
- f) Izvještaji o procjeni upravljanja.

4. Odgovornost Sistema osiguranja kvaliteta za podugovarače

4.1. Podugovarači

4.1.1. Operatori mogu odlučiti da podugovore izvođenje određenih aktivnosti sa vanjskim agencijama za obezbjeđenje usluga, kao što su:

-
- a) Zemaljsko odleđivanje/sprečavanje pojave zaleđivanja;
 - b) Održavanje;
 - c) Zemaljsko opsluživanje;
 - d) Podrška letačkih operacija (uključujući računanje performansi, planiranje letova, navigacijsku bazu podataka i dispeč);
 - e) Obuku;
 - f) Pripremu priručnika.

4.1.2. Krajnju odgovornost za podugovaranje snosi operator. Između operatora i podugovarača mora postojati ugovor u pisanoj formi koji jasno definiše usluge povezane sa sigurnošću letačkih operacija i kvalitet usluga koje sebi obezbjeđuju. Usluge podugovarača koje proizlaze iz ugovora i koje su povezane sa sigurnošću letačkih operacija, se navode u Priručniku osiguranja kvaliteta operatora.

4.1.3. Operator je dužan osigurati da podugovarač posjeduju neophodna ovlaštenja i odobrenja, kao i resurse i sposobnost za izvođenje zadataka.

5. Ljudski resursi i obuka za sistem kvaliteta

5.1. Ljudski resursi

Broj osoblja koje je uključeno u aktivnosti vezane za sistem kvaliteta mora biti prilagođen veličini i složenosti organizacije operatora i treba biti prikazan u odgovarajućim priručnicima.

5.2. Obuka

5.2.1 Operator treba da organizuje efikasna i kratka saopćenja s ciljem upoznavanja svog osoblja o sistemu nadzora kvaliteta.

5.2.2. Za osobe odgovorne za upravljanje sistemom osiguranja kvaliteta, operator treba osigurati obuku koja pokriva:

- a) Uvod u koncept sistema kvaliteta:
 - 1) Svrha Sistema kvaliteta;
 - 2) Odgovornosti Odgovornog rukovodioca;
 - 3) Uloga i odgovornosti Rukovodioca kvaliteta;
 - 4) Odgovornosti i obaveze odgovornih rukovodilaca.
- b) Upravljanje kvalitetom;
 - 1) Razvoj;
 - 2) Primjena.
- c) Koncept osiguranja kvaliteta;
- d) Priručnici kvaliteta:
 - 1) Razvoj priručnika;
 - 2) Razvoj procedura;
 - 3) Procedure za pružanja usluga iz vazduha;

-
- 4) Razvoj programa osiguranja kvaliteta.
 - e) Tehnike audita;
 - 1) Tipovi audita;
 - 2) Procjena podugovarača i auditi.
 - f) Izvještaji i dokumentacija:
 - 1) Zapisi kvaliteta;
 - 2) Obrazci u sistemu kvaliteta, korištenje i razvoj.
 - g) Način funkcionisanja sistema kvaliteta u kompaniji.

5.2.3. Osim toga, Rukovodilac kvaliteta mora poznavati:

- a) Propise koji regulišu pružanje usluga iz vazduha;
- b) Obuku cjelokupnog osoblja, zahtjeve i procedure;
- c) Priručnik kvaliteta kompanije;
- d) Procedure navedene u Operativnom priručniku i Priručniku održavanja;
- e) Organizacijsku strukturu kompanije.

5.2.4. Operator mora osigurati obuku svih pojedinaca uključenih u upravljanje kvalitetom i za kratka uputstva ostalim zaposlenim. Određivanje potrebnog vremena i sredstava zavisi od veličine i složenosti operacija.

5.3. Izvođenje obuke

5.3.1. Obuku iz oblasti upravljanja kvalitetom vrše mnoge nacionalne ili internacionalne agencije. Operator treba da odredi da li je neophodno školovanje vlastitog osoblja. Operatori sa dovoljnim brojem kvalifikovanog osoblja mogu sami organizirati obuku.

6. Organizacije sa 20 ili manje stalno zaposlenih

6.1. Uvod

Zahtjevi za uspostavljanje Sistema kvaliteta i za zapošljavanje rukovodioca kvaliteta odnose se na sve operatore. Operatori se razvrstavaju u kategorije zavisno od broja stalno zaposlenih.

6.2. Stepen operacija

6.2.1. Operatori koji imaju pet ili manje stalno zaposlenih smatraju se "veoma malim", a oni sa 6-20 zaposlenih "malim" operatorima, u smislu zahtjeva sistema kvaliteta. Za stalno zaposlene podrazumijeva se rad od 35 ili više radnih sati sedmično.

6.2.2. Složeni sistemi kvaliteta mogu biti neodgovarajući za male ili veoma male operatore i napori neophodni za izradu priručnika i procedura za složene sisteme mogu prevazilaziti njihove mogućnosti. Stoga je prihvatljivo da takvi operatori prilagode svoje sisteme kvaliteta prema veličini i složenosti njihovih operacija i na odgovarajući način izvrše raspodjelu resursa.

6.3. Sistem kvaliteta za male/vrlo male operatore

6.3.1. Mali i vrlo mali operatori mogu razviti odgovarajuće liste pregleda (Check lists) u svrhu sistema osiguranja kvaliteta. Liste pregleda trebaju biti praćene odgovarajućim planom, koji zahtijeva

kompletiranje svih zadataka unutar zadanog vremenskog okvira, zajedno sa izjavom o izvršenju periodičnog pregleda i analize od strane odgovornog rukovodioca kompanije.

6.3.2. Mali operatori mogu odlučiti da koriste sopstvene ili vanjske auditore ili kombinaciju i jednih i drugih. U ovim slučajevima prihvatljivo je izvođenje audita od strane vanjskih stručnjaka i/ili organizacija u ime rukovodioca kvaliteta.

6.3.3. Ukoliko je funkcija izvođenja nezavisnog audita kvaliteta izvedena od strane vanjskih auditora, plan audita treba biti prikazan u odgovarajućoj dokumentaciji.

6.3.4. Bez obzira na napravljene aranžmane, operator ostaje odgovoran za sistem kvaliteta i naročito za kompletiranje korektivnih akcija i vršenje ponovnih audita radi utvrđivanja da su nedostaci otklonjeni.

Aneks 4

PROGRAM ODRŽAVANJA VAZDUHOPLOVA

Program održavanja vazduhoplova se bazira na izvještaju Odbora za pregled održavanja (*Maintenance Review Board Report*), gdje je to primjenjivo, i Dokumentu za planiranje održavanja proizvođača (*Type Certificate Holder's Maintenance Planning Document*) ili poglavlju 5 Priručnika održavanja (*Chapter 5 of Maintenance Manual*). Operator može obraditi strukturu i format ovih preporuka radi boljeg prilagođavanja konkretnim operacijama i kontrole Programa održavanja. Izmjene na odobreni Program održavanja trebaju biti doneseni u slučaju promjene preporuka koje je ustanovio proizvođač, zbog izvršenih modifikacija, stečenih iskustava tokom eksploatacije, ili ukoliko to zahtijeva BHDCA.

Promjena intervala između periodičnih pregleda moguća je samo uz prethodno odobrenje BHDCA.

Program održavanja operatora treba biti periodično analiziran u cilju osiguravanja usaglašenosti sa preporukama proizvođača, važećom revizijom Odbora za pregled održavanja, obaveznim zahtjevima za održavanje i trenutnim stanjem vazduhoplova.

Program održavanja sadrži sljedeće:

- a) Tip/model i registarske oznake vazduhoplova, motora, i gdje je to primjenjivo, pomoćnih izvora snage (APU) i propelera;
- b) Naziv i adresu operatora;
- c) Identifikaciju dokumenta od strane Operatora, datum izdavanja i broj izdanja;
- d) Izjavu potpisanu od strane operatora da će navedeni vazduhoplovi biti održavani u skladu sa programom i da će program biti periodično pregledan i ažuriran;
- e) Sadržaj i listu efektivnih stranica;
- f) Periodične preglede koji odražavaju pretpostavljeno korištenje vazduhoplova. Predviđeno korištenje treba biti navedeno sa uključenom tolerancijom ne većom od 25%. Ako ne može biti predviđeno korištenje moraju se navesti vremenska ograničenja;
- g) Procedure za povećanje vremenskog intervala između periodičnih pregleda, ukoliko je to primjenljivo i prihvatljivo za BH DCA;
- h) Obavezu zapisivanja datuma i referenci za odobrene izmjene inkorporirane u program;
- i) Detalje pretpoletnih radova na održavanju koje izvodi osoblje održavanja, a koji nisu navedeni u Operativnom priručniku kao radovi koje izvodi letačko osoblje;
- j) Precizirane zadatke i periode (intervale/učestalosti) na kojima svi dijelovi vazduhoplova, motora, pomoćnih izvora snage, komponenti, pomoćnih uređaja, opreme, instrumenata, električnih i radio uređaja, i pridruženih sistema i instalacija trebaju biti pregledani, uključujući tip i vrstu inspekcije;

-
- k) Periode u kojima pojedini elementi, uređaji ili sistemi trebaju biti provjereni, očišćeni, podmazani, nadopunjeni, prilagođeni i testirani, ovisno o tome koji su od prethodno navedenih zadataka primjenjivi;
- l) Detalji o pojedinim strukturalnim inspekcijama ili programima testiranja izabranih uzoraka flote;
- m) Detalji o programu kontrole sprečavanja korozije, ukoliko je primjenjivo;
- n) Vremenske intervale i procedure za prikupljenje podataka o praćenju stanja motora;
- o) Periode u kojima je neophodan remont i/ili zamjena pojedinih dijelova;
- p) Unakrsnu referencu na druge dokumente odobrene od strane BHDCA u kojima su navedeni detalji radova na održavanju vezani za dijelove sa ograničenim životnim vijekom, zahtjevima za održavanje ustanovljenim u toku postupka certifikacije tipa vazduhoplova (*Certification Maintenance Requirements - CMR 's*) i naloga za plovidbenost;
- q) Detalje, ili referencu, o zahtijevanom programu praćenja pouzdanosti ili statističke metode neprekidnog nadzora;
- r) Izjavu da će primijenjivana praksa i procedure biti u skladu sa instrukcijama održavanja ustanovljenim od strane proizvođača (*Type Certificate Holder's Maintenance Instructions*). Ukoliko su procedure navedene u prilagođenom Priručniku za održavanje koji koristi operator i koji odobri BHDCA, izjava treba navesti kao referencu ovaj priručnik;
- s) Svaki navedeni zadatak održavanja treba biti definisan u odjeljku definicija unutar Programa održavanja.

Aneks 5

TEHNIČKA KNJIGA VAZDUHOPLOVA

Tehnička knjiga vazduhoplova mora osigurati zapisivanje kvarova, otkaza i uočenih nedostataka nakon svakog leta i zapisivanje svih podataka o radovima na održavanju izvršenim na vazduhoplovu za vrijeme između dva planirana periodična pregleda. Tehnička knjiga vazduhoplova može biti u pisanoj ili elektronskoj formi, ili njihovoj kombinaciji.

Tehnička knjiga vazduhoplova sadrži sljedeće:

Sekcija 1: Naziv i adresa operatora, tip vazduhoplova i registarska oznaka.

Sekcija 2: Važeći Certifikat o povratku vazduhoplova u eksploataciju (Certificate of Release to Service) nakon izvršenog posljednjeg periodičnog pregleda i podatke o narednom planiranom pregledu.

Sekcija 3: Pojedinsti o svim informacijama neophodnim za osiguranje sigurnosti letenja, što uključuje:

- a) Tip vazduhoplova i registarske oznake;
- b) Datum i mjesto polijetanja i slijetanja;
- c) Tačna vremena polijetanja i slijetanja;
- d) Ukupan broj sati naleta i ciklusa;
- e) Pojedinsti o bilo kojem otkazu, kvaru ili nepravilnom funkcionisanju koji utiču na plovidbenost vazduhoplova ili sigurno izvođenje operacija. Unos takvih podataka mora biti potpisan od strane vođe vazduhoplova;

f) Dodatu količinu goriva i maziva; ukupnu količinu goriva u svakom rezervoaru na početku i kraju leta; planiranu količinu goriva za nadopunjavanje i stvarnu vrijednost nasutog goriva; podatke o izvršenom odleđivanju i radovima na sprečavanju zaleđivanja; početak i završetak operacija, tip tečnosti, odnos voda/tečnost za odleđivanje u smjesi;

g) Potpis nakon izvršenog pretpoletnog pregleda.

Sekcija 4: Pojednosti o svim odgođenim radovima održavanja. Svaka stranica ove sekcije treba biti označena serijskim brojem i treba da omogući zapisivanje sljedećih podataka:

a) Unakrsnu referencu za sve odgođene radove na održavanju, tako da je moguće odrediti prvobitno zapisivanje o pojavi kvara u Sekciji 3;

b) Datum pojave kvara;

c) Kratke informacije o kvaru;

d) Pojednosti o mogućem otklanjanju kvara ili referencu na dokument koji sadrži informacije o otklanjanju kvara;

Sekcija 5: Pojednosti o procedurama za pružanje tehničke podrške u slučaju pojave kvarova tokom izvođenja operacija.

Aneks 6-Zahtjev za izdavanje Potvrde za pružanje usluga iz vazduha

BOSNA I HERCEGOVINA Ministarstvo komunikacija i transporta Direkcija za civilno vazduhoplovstvo		BOSNIA AND HERZEGOVINA Ministry of Communications and Transport Directorate of Civil Aviation

ZAHTEJEV ZA IZDAVANJE POTVRDE ZA PRUŽANJE USLUGA IZ VAZDUHA

(AERIAL WORK CERTIFICATE – AWC)

☐ Izdavanje AWC	☐ Izmjena/dopuna AWC ☐ Flote ☐ Rukovodstva/organizacije ☐ Specifikacije operacija i ovlaštenja	☐ Produženje AWC

Operator:	AWC No:

Objašnjenje (upustvo):

- Zahtjev za AWC sadrži:
 Strana 1 : Opšti podaci
 Strana 2 : A – Informacije o rukovodstvu
 Strana 3 : B - Podaci o vazduhoplovima
 Strana 4 : C – Sistem održavanja
 Strana 5 : Prilozi
- Ovaj zahtjev se koristi za prvo izdavanje AWC, izmjenu/dopunu i produženje AWC.
 Za prvo izdavanje i produženje AWC, molimo Vas da popunite zahtjev u potpunosti, a za izmjenu/dopunu AWC popunite dio Opšti podaci i one dijelove zahtjeva gdje je došlo do izmjene/dopune.
 Molimo Vas da priložite sve potrebne dokumente, priloge i uplate propisanih taksi i naknada. Zahtjev sa svim potrebnim dokumentima i priložima dostaviti u Direkciju za civilno vazduhoplovstvo BiH, ul. Fehima Ef. Ćurčića br 6, Sarajevo

Mjesto	Datum	Odgovorni rukovodilac (<i>Accountable Manager</i>)

A – INFORMACIJE O RUKOVODSTVU

Operator	
Adresa operatora	
Telefon	
Fax	
E-mail	
IATA/ICAO kod	
Baza operatora	

Osoblje

Funkcija koju obavlja	Ime i prezime	Telefon	E-mail
Odgovorni rukovodilac (<i>Accountable Manager</i>)			
Odgovorna osoba za letačke operacije (<i>Postholder Flight Operations</i>)			
Odgovorna osoba za zemaljske operacije (<i>Postholder Ground Operations</i>)			
Odgovorna osoba za obuka posada (<i>Postholder Crew Training</i>)			
Odgovorna osoba za sistem održavanja (<i>Postholder Maintenance System</i>)			
Odgovorna osoba za sistem kvaliteta (<i>Quality Manager</i>)			

B – PODACI O VAZDUHOPLOVIMA			
Operator			
Tip vazduhoplova			
Godina proizvodnje			
Model			
Serijski broj			
Registarska oznaka	Broj sjedišta	MTOW	Ugovor –Leasing (broj, dry, wet , period važenja ugovora)
Vlasnik vazduhoplova, adresa i država			
Operativni i finansijski uslovi najma		Priložiti ugovor o najmu (<i>Leasing Contract</i>)	
Vrsta operacija			
☐ Izbacivanje hemikalija	☐ Izgradnja	☐ Operacije u nuždi	
☐ Ispitivanje iz vazduha	☐ Reklamiranje i saopštavanje	☐ Vuča jedrilica	
☐ Osmatranje i nadgledanje	☐ Proizvođenje turbulencije	☐	
☐ Aeromiting	☐ Drugo (navesti)	☐	
Planirane rute i regioni-oblasti letenja			
Ograničenja			
☐ VFR dan		☐ VFR dan/noć	
☐ Drugo (navesti)		☐	
Posebna ovlaštenja/odobrenja za vazduhoplov			
☐ Cat II RVR (m), DH (ft)		☐ RNP	
☐ LVTO RVR (m)		☐ Helicopter Operations	
☐ MNPS		☐ Dangerous Goods	
☐ RVSM		☐	
☐		☐	
☐		☐	
:		:	
C – SISTEM ODRŽAVANJA			
Kompanijski priručnik održavanja (MME)		Rev. status	
Kompanijska tehnička knjiga		Rev. status	
No A/C	Tip vazduhoplova <i>Aircraft Type</i>	Status programa održavanja <i>Maint. Prog. Rev. Status</i>	CPCP Rev. Status <i>CPCP Rev. Status</i>
Ugovori o održavanju			
Tip vazduhoplova	Kompanija za održavanje/Država	JAR – 145 ili AMO - <i>Odobrenje br.</i>	
Motor/Propeler/APU	Kompanija za održavanje/Država	JAR – 145 ili AMO - <i>Odobrenje br.</i>	
Drugi ugovori (naznačite)	Kompanija za održavanje/Država	JAR – 145 ili AMO - <i>Odobrenje br.</i>	
Mjesto	Datum	Potpis odgovorne osobe za održavanje vazduhoplova	

Ovim izjavljujem da sam upoznat sa odredbama Zakona o vazduhoplovstvu Bosne i Hercegovine i da sam u potpunosti razumio zahtjeve koje se odnose na izdavanje Potvrde o pružanju usluga iz vazduha (AWC). Takođe sam upoznat i posjedujem trenutno važeće primjerke dokumenata ICAO Annex 6, Pravilnika o pružanju usluga iz vazduha i drugih podzakonskih akata koji su trenutno na snazi u Bosni i Hercegovini.

Dole potpisani potvrđuje da je ovlašten u ime operatora i da garantuje da će sve aktivnosti biti finansirane i izvedene u skladu sa propisanim zahtjevima.

Datum	Ime i prezime odgovornog rukovodioca (Accountable Manager)	Potpis odgovornog rukovodioca (Accountable Manager)

PRILOZI

Molimo Vas da navedete i ostale priloge koje ste dužni priložiti uz zahtjev

☐ Registracija preduzeća	☐ Osiguranje (aviona, putnika, prtljaga, treća lica itd)
☐ Organizaciona šema sa podacima o uposlenim	☐ Zemaljski kapaciteti (vlasništvo, ugovor o najmu)
☐ Završni račun ili šestomjesečni obračun	☐ Uvjerenje o plovidbenosti
☐ Biznis plan	☐ Upis u registar
☐ Operativni priručnik	☐ Dozvola za rad radio stanice
☐ Program sigurnosti	☐ Uvjerenje o buci
☐ Podaci o članovima posade (dozvole, ljekarsko uvjerenje)	☐ Lista Minimalne Opreme (MEL)
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐

NAPOMENA:

Popunjeni zahtjev za prvo izdavanje AWC ste dužni dostaviti najkasnije 90 dana prije početka planiranih operacija.

Popunjeni zahtjev za produženje AWC ste dužni dostaviti najkasnije 60 dana prije isteka važnosti.

Popunjeni zahtjev za izmjenu ili dopunu AWC ste dužni dostaviti najkasnije 30 dana prije namjeravane izmjene ili dopune AWC.

Aneks 7- Obrazac za podatke o rukovodećem osoblju

<i>BOSNA I HERCEGOVINA Ministarstvo komunikacija i transporta Direkcija za civilno vazduhoplovstvo</i>		<i>BOSNIA AND HERZEGOVINA Ministry of Communications and Transport Directorate of Civil Aviation</i>

Podaci o rukovodećem osoblju za koje se zahtijeva odobrenje u skladu sa odredbama Pravilnika o pružanju usluga iz vazduha:

(Details of Management Personnel required to be accepted as specified by Regulation on Aerial Work)

1. Ime:

(Name)

2. Funkcija:

(Position):

3. Kvalifikacije značajne za tačku 2. – funkciju:

(Qualifications relevant to the item (2) position):

4. Radno iskustvo značajno za tačku 2. – funkciju:

(Work Experience relevant to the item (2) position):

Potpis:

(Signature):

Datum:

(Date):

Molimo Vas da popunjeni obrazac pošaljete preporučenom poštom na adresu BH DCA:

(On completion, please send this form under confidential cover to the BH DCA):

Organizacija:

(Organization):

Popunjava BH DCA

(BH DCA use only)

Ime i potpis ovlaštene osobe BH DCA za prihvatanje gore navedene osobe:

(Name and signature of authorized BH DCA staff member accepting this person):

Potpis:

(Signature):

Datum:

(Date):

Ime:

(Name):

Odjel:

(Office):

Aneks 8- Izgled Potvrde o pružanju usluga iz vazduha

*BOSNA I HERCEGOVINA
Ministarstvo komunikacija i transporta
Direkcija za civilno vazduhoplovstvo*

*BOSNIA AND HERZEGOVINA
Ministry of Communications and Transport
Directorate of Civil Aviation*

**POTVRDA O PRUŽANJU USLUGA IZ VAZDUHA
AERIAL WORK OPERATOR CERTIFICATE**

AWC-No.: XXX

U ime BH DCA ovim se potvrđuje da je
On behalf of the BH DCA it is hereby certified that

[Naziv Operatora]

[Adresa Operatora]

zadovoljio zahtjeve propisane Zakonom o vazduhoplovstvu Bosne i Hercegovine, Pravilnikom za pružanje usluga iz vazduha i odgovarajućim podzakonskim aktima i da je utvrđena sposobnost za pružanje usluga iz vazduha, pod uslovima navedenim u specifikaciji operacija.

has satisfied the Operator Certification requirements prescribed in Civil Aviation Law of Bosnia and Herzegovina, Regulation on Aerial Work and applicable national legislation and has been found competent to conduct Aerial Work Operations, subject to the conditions of the attached Operations Specifications.

Ova Potvrda nije prenosiva i ukoliko se ranije ne suspenduje ili poništi, ostaje važeća do [datum važenja].

This Certificate is not transferable and unless sooner suspended or revoked, shall continue in effect until [date of validity].

Issued at:

Date:

Signature: _____

Name: _____

Title: _____

M.P.

Aneks 9- Specifikacije operacija Potvrde o pružanju usluga iz vazduha

BOSNA I HERCEGOVINA
Ministarstvo komunikacija i transporta
Direkcija za civilno vazduhoplovstvo

BOSNIA AND HERZEGOVINA
Ministry of Communications and Transport
Directorate of Civil Aviation

POTVRDA O PRUŽANJU USLUGA IZ VAZDUHA Br. XXX
AERIAL WORK CERTIFICATES No. XXX

SPECIFIKACIJE OPERACIJA
OPERATIONS SPECIFICATIONS

[Operator]

- A) Tip operacija**
(Type of Operations)

- B) Tip vazduhoplova**
(Type of Aircraft)

- C) Područje operacija**
(Area of Operation)

- D) Posebna ograničenja**
(Special Limitations)

- E) Posebna ovlaštenja/odobrenja**
(Special Authorisations/Approvals)

- F) Registarske oznake vazduhoplova**
(Aircraft Registration Marks)

Issued at:

Date:

Signature: _____

Name: _____

Title: _____

M.P.